

ARKIVENE I 2030

SCENARIOER FOR ARKIVSEKTOREN

#69

Norsk kulturråd
Postboks 8145 dep
N-0033 oslo

Telefon: 22 47 83 30
Telefaks: 22 33 40 42

post@kulturrad.no
www.kulturrad.no

ISSN1503-5972 (trykt utg.)
ISSN 1504-9167 (online)
ISBN 978-82-8105-093-8

Forsidebilde: Istockphoto
Trykk: Zoom Grafisk AS

Norsk kulturråd 2011

INNHOOLD

FORORD	4	6.2.2 Verden har blitt fragmentert og uten noe tydelig maktsentrum	33
1 SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	6	6.2.3 Norsk økonomi i stillstand	33
1.1 Bakgrunn	6	6.2.4 Arkivsektoren er blant taperne i kampen om offentlige midler	34
1.2 Sammendrag	6	6.2.5 I et mylder av virtuelle muligheter ønskes autentisitet	34
2 ARKIVSEKTOREN	9	6.3 Ubegag: For mye fortolkning?	35
2.1 Hvorfor er arkiv viktig?	9	7 SCENARIO 3: KREV DIN RETT	36
2.2 Arkivlandskapet	10	7.1 Hvordan kom vi hit?	38
2.3 Behovet for helhetlig samfunnsdokumentasjon..	11	7.1.1 Kommunesammenslåing	38
2.4 Aktuell og relevant i dagens samfunn	11	7.1.2 Økt globalisering	39
2.5 Digitale utfordringer og muligheter	12	7.1.3 Eldrebølge fører til pressede statsbudsjett og privatisering	39
3 HVA VIL FORME ARKIVSEKTOREN I FRAMTIDEN? ...	13	7.2 Ubegag: Hva med de arkivløse?	40
3.1 Vi digitaliseres og duppedittene konvergeres	13	8 SCENARIO 4: SAMFUNNSBORGEN	41
3.2 Vi tar mer og høyere utdanning	14	8.1 Hvordan kom vi hit?	43
3.3 Vi individualiseres	16	8.1.1 Gradvis styrking av arkivsektoren	43
3.4 Vi blir rikere	17	8.1.2 Det som før var privat blir offentlig	43
3.5 Vi blir eldre	19	8.1.3 Private bedrifter blir underlagt samme krav til dokumentasjon som offentlig virksomhet	44
3.6 Hva skal det offentlige finansiere?	20	8.1.4 Digitaliseringen skyter fart	44
3.7 Vi globaliseres og blir flerkulturelle	21	8.1.5 Arkivlandskapet blir mindre	44
4 AVGJØRENDE USIKKERHETER, HVORFOR SCENARIOENE BLE SLIK DE BLE	23	8.1.6 Ingeniørene blir samfunnets helter	44
5 SCENARIO 1: HISTORIEFORTELLERNE	24	8.1.7 Fred og internasjonal samhandling	45
5.1 Hvordan kom vi hit?	27	8.2 Ubegag: Overvåkningssamfunn?	45
5.1.1 Fra olje- til IKT-økonomi	27	9 SCENARIOENE PÅ TVERS	46
5.1.2 Eldrebølgen oppleves som en krusning	27	9.1 Viktige arkivinstitusjoner	46
5.1.3 Økt fokus på fortiden og bevaring	28	9.2 Hvordan skjer arkivdanningen og hva bevares?	47
5.2 Ubegag: For mye fjas?	29	9.3 Arkivenes omverden	47
6 SCENARIO 2: SIN EGEN LYKKES SMED	30		
6.1 Panem et circenses i arkivsektoren	30		
6.2 Hvordan kom vi hit?	33		
6.2.1 Eldrebølgen skyllet inn over landet	33		

FORORD

Scenarier - arkiv og arkivinstitusjoner i 2030

Arkivsektoren har behov for å vurdere nye strategier og virkemidler for å møte digitale utfordringer og muligheter, for å sikre mer helhetlig arkivdokumentasjon av samfunn, kultur og historie og for å møte forventninger og krav om bedre tilgjengelighet til tilbud og kilder i sektoren. Dette er utfordringer som krever både ny kompetanse, institusjonsutvikling, fellesløsninger for bevaring og formidling og bedre samhandling mellom institusjonstyper og forvaltningsnivåer. På denne bakgrunnen tok ABM-utvikling (nå Norsk kulturråd) initiativ til en scenarioprosess, med mål om at den kan stimulere fagsektoren og myndigheter til diskusjon om veivalg og strategier.

Riksarkivaren og ABM-utvikling fremmet i februar 2008 et felles forslag til Kulturdepartementet om å utrede arbeidet med samfunnets arkiver. Hovedformålet med utredningsarbeidet skulle være å utforme et overordnet strategidokument og en plan for utvikling av en samlet arkivsektor. Regjeringen har senere vedtatt at det skal framlegges en stortingsmelding om arkivfeltet, og

Riksarkivaren og Norsk kulturråd har fått i oppdrag å bidra i meldingsarbeidet. Også i den sammenhengen ser Norsk kulturråd det som nyttig at scenarioprosessen er gjennomført på forhånd.

På denne bakgrunnen ble cirka tretti ressurspersoner fra alle deler av arkivsektoren samlet høsten 2010 til to workshops om arkivenes fremtid. Resultatet er fire ulike, tenkte fremtidsbilder, som nå publiseres i denne rapporten. Econ Pöyry har hatt hovedansvaret for prosessen, med Rolf Røtnes som prosjektleder. Econ Pöyry har også skrevet rapporten, i samspill med Norsk kulturråd. I Kulturrådet har Ranveig Gausdal, Synne Stavheim og Eli Solberg ivaretatt samarbeidet.

Å arbeide med scenarier som metode, innebærer å lage bilder av fremtiden, eller i dette tilfelle å lage fortellinger om arkiv og arkivinstitusjoner i 2030. Scenariene skal ikke nødvendigvis være de mest sannsynlige eller ønskelige. Målet er å lage ulike fortellinger som alle skal være relevante, basert på en analyse av endringsfaktorer i samfunnet. Vi har jaktet på troverdige fortellinger om *hva som kan skje* i et langsiktig perspektiv – og

som synliggjør veivalg arkivsektoren står overfor i dag. Vi håper at både institusjoner og myndigheter kan bruke scenarioene til å vurdere strategier som kan sikre verdier som arkivene representerer for samfunnet og befolkningen.

Norsk kulturråd takker Econ Pöyry og deltakerne i scenarioprosessen for godt samarbeid, og håper rapporten vil være til inspirasjon for mange i tenkning om og planlegging av fremtiden!

ANNE AASHEIM
direktør

BJØRN BERING
avdelingsdirektør

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER

1.1 Bakgrunn

Norsk kulturråd, tidligere ABM-utvikling, ønsker å løfte fram en diskusjon om hvordan arkivsektorens framtid vil være og utvikle framtidbilder for arkivsektoren og arkivlandskapet i 2030.

Dette har vært gjort gjennom en scenario-prosess med to scenariosamlinger høsten 2010. Prosessen fram mot ferdigstilling av scenarioene har bestått av fire steg:

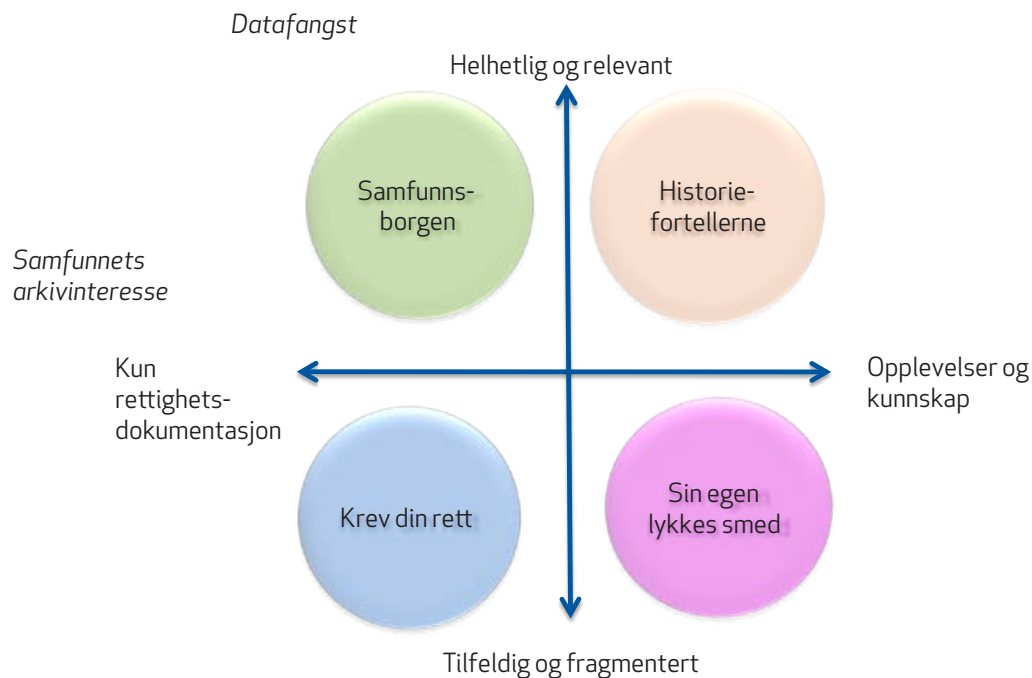
- Det har vært utarbeidet et diskusjonsnotat om hvilke generelle drivkrefter i samfunnet som kan tenkes å påvirke arkivene og arkivsektoren. Notatet er gjengitt i kapittel 2 og 3 i rapporten.
- Ressurspersoner fra arkivmiljøet var samlet til en todagers samling om hvilke drivkrefter som er de viktigste og hvordan man kan se for seg mulige framtider for arkivene.
- Econ Pöyry utarbeidet på bakgrunn av diskusjonen i første samling fire scenarioer for hvordan arkivlandskapet kan se ut i 2030. Framtidbildene er gjengitt i kapittel 5, 6, 7 og 8.

- Deltakerne fra første samling ble samlet på nytt for å diskutere og justere scenarioene, og drøfte de strategiske implikasjonene av dem.
- Hovedpunktene fra den andre samlingen er oppsummert og gjengitt i et internt notat til Norsk Kulturråd.

1.2 Sammendrag

Under scenarioarbeidet konsentrerte vi oss om endringer i arkivenes omgivelser, med vekt på drivkrefter som både er viktige for arkivene og som oppleves som usikre. Det vil si usikre i den forstand at man ikke kan vite i hvilken retning endringen vil gå. Flere drivkrefter og endringsprosesser ble diskutert, men man ble til slutt enige om å utvikle scenarioene fra en grunnstruktur bestemt av to hovedusikkerheter:

- Vil samfunnet kun etterspørre rettighetsdokumentasjon fra arkivsektoren, eller vil det også bli etterspurt annen type kunnskap og opplevelser?

Figur 1 Fire scenarier for arkivsektoren

- Er datafangsten tilfeldig og fragmentert, eller helhetlig og relevant? Med andre ord; vil arkivene inneholde det materialet som er nødvendig for å kunne levere det samfunnet etterspør?

Disse to usikkerhetene danner grunnlaget for scenariobyggingen. Da vi krysset dem, fikk vi et utfallsrom over arkivens framtid, som er vist i figur 1.

- Resultatet ble fire framtidsscenarier som vi har kalt: *Historiefortellerne*, *Sin egen lykkes smed*, *Krev din rett* og *Samfunnsborgen*.
- *Historiefortellerne* er en framtid hvor arkivsektoren er slått sammen med biblioteksektoren. Sammen utgjør de en synlig og populær

formidlings- og kunnskapssektor. Svært mye dokumentasjon regnes som arkiverdig og bevares. Det gjelder også privat og personlig materiale, selv om dette skjer på frivillig basis. Økonomisk lever Norge godt på dynamiske kunnskapsbransjer og utvikling og formidling av kunnskap blir sett på som en viktig samfunnsoppgave.

- *Sin egen lykkes smed* er en framtid hvor arkiv ikke er en prioritert samfunnsoppgave, utover arkiv knyttet til helse, oppvekst og eiendom, som er statens ansvar. Forklaringen ligger dels i at en presset offentlig økonomi gir prioritering av andre oppgaver. Arkivaktørene tar konsekvensene av dette og har søkt samarbeid med andre institusjoner. Samlet framstår sektoren

som fragmentert. Det har også dukket opp private selskaper som leverer tjenester knyttet til tilgang til arkiv.

- *Krev din rett* beskriver en framtid hvor private internasjonale selskaper dominerer arkivlandskapet. Disse samler inn informasjon om kunder fra hele verden. Stor grad av kommunal selvstendighet bidrar til stor variasjon mellom kommuner i hva som betraktes som arkivverdige.
- *Samfunnsborgen* beskriver en verden hvor samfunnet er opptatt av bevaring av rettighetsdokumentasjon og hvor arkiv spiller en viktig juridisk rolle. Samfunnsarkivet er en dominerende aktør, men arkivsektoren for øvrig har blitt mindre ettersom arkivdanningen skjer i en langt på vei automatisert prosess og nesten alt materiale finnes i digital form.

ARKIVSEKTOREN

2.1 Hvorfor er arkiv viktig?

Arkivene er en del av vår felles kulturarv og fungerer som en brobygger mellom fortid, nåtid og framtid. Nasjonale klenodier som originalversjonen av Grunnloven og kongens «nei» til den tyske sendemannen i Elverum 9. april 1940 er arkivdokumenter som forteller om sentrale og dramatiske hendelser i vår nasjonale historie. Det er felles referansepunkter til historien og den kulturelle tradisjonen vi står i.

Arkivene dokumenterer saksbehandling, vedtak og andre prosesser og beslutninger i de institusjonene, bedriftene og organisasjonene som har skapt dem. Dagligarkivene sikrer dokumenter og opplysninger som er nødvendige for virksomheten, og er helt avgjørende som en felles referansebank for det løpende arbeidet. Praktisering av prinsippet om likebehandling og offentlighet i forvaltningen er utenkelig uten dagligarkivene.

Arkivene gir oss muligheter til å gå myndigheter og forvaltning etter i sømmene og rette et kritisk blikk på hvordan personer og grupper er blitt behandlet. Den omfattende utredningen som gikk

forut for at jødene i 1999 ble tilkjent erstatning for beslaglagt eiendom under krigen, ville vært umulig uten omfattende arkivundersøkelser, både i statlige, kommunale og private arkiv. Samtidig støtte utredningsarbeidet på vanskeligheter nettopp fordi arkivene var mangelfulle.

Arkiv har makt til å forandre liv. I et antall større kommuner og fylkeskommuner har det vært en gjennomgang av barnevern og barnehjem etter krigen. Mange hundre enkeltpersoner har etterspurt arkivdokumentasjon i kommunale arkivinstitusjoner både for å finne ut av sin bakgrunn og for å skaffe grunnlag for erstatningsaker. Mange har fått erstatning, men mangelfulle arkiver har i flere tilfeller gjort det vanskelig å dokumentere beslutninger og aktivitet av helt avgjørende betydning for familiers og enkeltpersoner liv. Like viktig som erstatning har det for mange vært å få bekreftet sin historie gjennom dokumentasjon. Noen har sterkt behov for å bli trodd, andre trenger å få vite hva som skjedde i en dramatisk periode av livet. Gjennom dette arbeidet har en lite kjent side ved vår etterkrigshistorie

blitt dokumentert og synliggjort. Arkivene har gjort det mulig å fortelle historien.

Arkivene kan dokumentere skolegang, erstatte tapte vitnemål, fortelle om arbeidsforhold som gir rett til pensjon, gi opplysninger om biologisk familie eller dokumentere medisinsk behandling. Bevaring og forvaltning av sensitiv personinformasjon er et sentralt kompetanse- og arbeidsområde innenfor arkivinstisusjonene.

Det er på verdensbasis en voksende interesse for lokalhistorie og slektshistorie, og generelt for å se personlig og kulturell identitet i sammenheng med historie og tradisjon. Folk oppsøker arkivene og vil vite mer om hvem de er og hvor de kom fra. Arkivverkets nettsted www.digitalarkivet.no gir den enkelte informasjon om sin egen families historie gjennom enkle søk, og er enormt populært, også i internasjonal sammenheng. I snitt er rundt 10–12 000 unike brukere innoom Digitalarkivet hver dag.

Arkiv er særlig godt egnet til formidling av historie og kulturarv og til bruk i livslang læring. Et arkivdokument er en direkte, ufortolket og autentisk stemme for fortiden, et vitnemål om hva folk gjorde og tenkte. Det gir en egen nærhet til historien og muligheter for identifikasjon med virkelige mennesker, virkelige hendelser og virkelige miljøer i fortiden. Arkivmateriale gir god anledning til å arbeide med lokalhistorie eller andre temaer knyttet til nærmiljøet – hvordan slo «den store historien» ut i vårt nærmiljø? Arbeid i arkivene innebærer at man selv søker informasjon og vurderer og sammenligner kildene. Dette gir gode muligheter til utvikling av en kritisk holdning til kunnskap og kunnskapsproduksjon.

Arkivene er primærkilder for forskere. Moderne

klimaforskning går til arkivene for å finne informasjon om meteorologiske og botaniske forhold langt tilbake i tid. Kjente og populære biografier hviler på tunge arkivundersøkelser.

Det er ingen begrensinger i hvilke spørsmål fremtidens forskere kan stille og hvilket kilde-materiale de ønsker å bruke. Nesten alle arkiv har et potensial som forskningskilder og mange kan også dokumentere andre problemstillinger enn de opprinnelig ble skapt for å dokumentere.

2.2 Arkivlandskapet

Arkivsektoren består av omtrent førti spesialiserte arkivinstisusjoner:

- Det statlige Arkivverket, som ledes av Riksarkivaren. Det består av Riksarkivet, åtte regionale statsarkiv og Samisk arkiv. I Riksarkivet bevares arkiver fra departementene og andre deler av den statlige sentralforvaltningen. Statsarkivene bevarer arkiver fra statlig forvaltning på regionalt og lokalt nivå i sine distrikter.
- I kommunal sektor finnes fem byarkiv, fem fylkesarkiv og ni interkommunale arkiv. Hver kommune har ansvar for å bevare sine historiske arkiver. De kan velge å opprette egne instisusjoner, slik noen har gjort ved å opprette byarkiv, eller de kan samarbeide med andre kommuner om å opprette depotinstisusjoner, de såkalte interkommunale arkivordningene (IKA).
- I tillegg finnes 15 spesialarkiv som blant annet Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek, samt Opplandsarkivet på Maihaugen.

Utenfor det som vanligvis defineres som arkivsektoren finner vi flere hundre andre institusjoner som bevarer arkiv. Eksempler her er de mange museene som oppbevarer privatarkiv, lokalhistoriske samlinger i folkebibliotekene og håndskriftsamlingen i Nasjonalbiblioteket. I en samlet strategi for arkivarbeid er det viktig også å huske på disse miljøene.

Offentlige og private organisasjoner skaper arkiv som ledd i sin virksomhet. Denne prosessen kalles vanligvis arkivdanning, og de enhetene som har ansvaret for den kalles gjerne dagligarkiv. For det offentliges vedkommende er arkivdanningen regulert i Arkivloven, som forvaltes av Riksarkivaren. Arkivverket følger opp arkivdanningen i statlig virksomhet gjennom tilsyn og rådgivning. På samme måte har de fleste kommunale arkivinstitusjoner ansvar for å følge opp arkivdanningen i sine kommuner. Arkivdanningen må omfattes av politikk og planer for arkivsektoren.

2.3 Behovet for helhetlig samfunnsdokumentasjon

Innsatsen på arkivsektoren har hittil i hovedsak vært rettet mot offentlig, og i særlig grad statlig arkivmateriale. Men i en helhetlig dokumentasjon av samfunn, kultur og det historiske forløp er arkiver både fra statlig, kommunal og privat sektor nødvendige elementer. Viktige samfunnsprosesser og kulturhistoriske utviklingstrekk er i liten grad dokumentert i de offentlige arkivene alene. Dette gjelder i stor grad rike tradisjoner i vårt frivillige organisasjonsliv, mye av industri-samfunnets kultur og innvandrings- og integreringsrelaterte spørsmål. Dessuten må offentlige og private arkiver ofte sees i sammenheng som

dokumentasjon av rettigheter og interesser, og samhandling mellom stat, kommune og private organisasjoner har gjort det nødvendig å sikre viktige arkiver fra ulike samfunnssektorer og legge disse til rette i sammenheng. Økende konkurranseutsetting og privatisering har aktualisert dette ytterligere i senere tid, særlig i tilfeller der private utfører oppgaver på oppdrag fra det offentlige. I sum skaper dette et forsterket behov for bevaring av arkiv fra privat samfunnssektor.

2.4 Aktuell og relevant i dagens samfunn

Arkivene er kollektiv eiendom som arkivinstitusjonene forvalter på vegne av samfunnet. Et viktig kjennetegn ved et moderne demokratisk samfunn er at arkivene er tilgjengelige for innsyn og bruk. I utgangspunktet er arkivene relevante for alle som er interessert i mennesker, steder og hendelser i fortiden. Men de typiske brukergruppene er forskere, studenter og folk som søker sine rettigheter. Tilgangen har i stor grad vært basert på forespørsler enten gjennom oppmøte eller skriftlig henvendelse, og brukerne forutsettes å ha kunnskap om hva de ønsker innsyn i. Dette skaper høy brukerterskel for mange, og mange vil påstå at arkivene er lite tilgjengelige for folk flest. I et demokratiperspektiv og et allment kulturperspektiv stilles det spørsmål ved om det er tilstrekkelig å ha materialet tilgjengelig ved etterspørsel. Både ABM-meldingen og Kulturmeldingen oppfordrer til aktiv formidling for å stimulere økt bruk av arkivmateriale, slik at samfunnet og den enkelte får økt nytte av den informasjon og dokumentasjon som arkivinstitusjonene besitter.

Kravet om formidling og utfordringene knyttet til utvelgelse, skaper debatt rundt

arkivinstitusjonenes rolle og makt. Det tradisjonelle er at arkivinstitusjonen overtar depotansvaret for arkivmaterialet ved avlevering, og at dette kan hentes frem på lesesalen ved forespørsel. Formidling av arkivmaterialets innhold er ofte overlatt til historikere, privatpersoner eller andre institusjoner som har formidlet en opplevelse gjennom å tilrettelegge arkivmateriale knyttet til et bestemt emne eller en hendelse. I en situasjon hvor arkivinstitusjonene må ta større ansvar for formidling, vil man også måtte erkjenne den makt som dette bærer med seg.

2.5 Digitale utfordringer og muligheter

Arkivdanningen i offentlig og privat sektor foregår nå ved hjelp av elektroniske systemer. I tillegg ser vi en økende samhandling i elektroniske nettverk på tvers av forvaltningsnivåene og mellom offentlig og privat sektor. Kommunikasjonen mellom forvaltningen og brukerne foregår i større grad elektronisk, blant annet gjennom portaler på Internett. Regjeringen legger opp til et bredt og omfattende tilbud av digitale offentlige tjenester. Etablering av elektroniske løsninger for saksbehandling og kommunikasjon berører i høy grad arkivdanningen. Elektronisk arkiv er en nødvendig og uunngåelig konsekvens av elektronisk saksbehandling. Likevel er det slett ikke alltid at slike systemer har tilfredsstillende funksjonalitet for arkiv. Resultatet kan bli mangelfull og lite tillitvekkende dokumentasjon, fordi arkivdokumentenes autensitet og integritet er usikker. Dette innebærer trusler mot arkivskaperes behov for å dokumentere egen virksomhet og enkeltpersoners

rettssikkerhet, og kan svekke forskningens tilgang på pålitelige kilder. Dette er en helt sentral utfordring for en samlet arkivsektor.

Informasjonsteknologien åpner samtidig store muligheter. En saksbehandler kan gjennom systemer for elektronisk saksbehandling og arkiv ha direkte tilgang til virksomhetens arkiv på sin egen kontorpult, og teknologien gir store muligheter for utvikling av nye publikumstjenester og brukerrettede tiltak. Vi har i dag en unik mulighet til å gjøre arkivmaterialet lettere tilgjengelig for folk flest. Tilgjengeliggjøring og formidling av digitalt materiale via Internett gir enklere tilgang til arkiver, både som kunnskapskilder og dokumentasjon. Kilder som i stor grad har vært død kapital for folk flest, kan på en annen måte nå frem til et stort publikum. Digitalt materiale skaper nye muligheter for sammenstilling av materiale og utvikling av tjenester, også på tvers av institusjons- og sektorgrenser. Dette er samtidig et svar på de forventninger som innbyggerne har om enkel tilgang til offentlige tjenester og kulturtilbud.

Dette skaper behov for å digitalisere analogt arkivmateriale, og digitalisering av kulturarven er en sentral politisk målsetning. Selv om betydelige mengder arkivmateriale allerede er digitalisert og store digitaliserings-programmer er i gang, dreier det seg likevel om en liten andel av de samlingene som forvaltes i sektoren. Det vil kreve omfattende innsats å bringe omfanget av digitaliseringen opp på et ønskelig nivå.

HVA VIL FORME ARKIV-SEKTOREN I FRAMTIDEN?

I 1991 ble Sovjetunionen oppløst og vi fikk World Wide Web. Siden har vi levd i en omformingstid som historikerne ennå ikke har gitt noe navn. Vi kan peke på en del tunge utviklingstrekk som påvirker alle sektorer og samfunn, om enn i varierende grad. I det følgende vil vi presentere noen utvalgte drivkrefter som vil påvirke samfunnsutviklingen de nærmeste årene. Relevansen for arkivlandskapet av disse og andre utviklingstrekk ble diskutert på første samling i scenarioprosessen.

3.1 Vi digitaliseres og duppedittene konvergeres

Hvis man i 1990 hadde fortalt gjennomsnittsnordmannen at hun ti år senere ville få tilgang på en teknologi som gjorde det mulig blant annet å lese titalls milliarder sider med informasjon, høre på tusenvis av radiostasjoner, se på millioner av tv-klipp, lese utallige aviser på hvilket som helst språk, ringe og sende brev uansett hvor mottakeren måtte befinne seg i verden og ha tilgang på verdens største postordrekatalog – da ville hun nok spurt hvilken science fiction-bok man

snakket om. I dag tar vi alt dette for gitt, og vi klager kanskje over at det går for sakte.

I løpet av de siste ti årene har ny teknologi fått en sentral plass i det brede lag av befolkningen. Internett er blitt en del av basisutrustningen i de fleste hjem, godt hjulpet av regjeringens ambisiøse plan for bredbåndsdekning for alle. Fokus på omfattende opplæring har gjort at selv besteforeldre og barnebarn har funnet fram til nye måter å kommunisere på. I 2025 vil 75 % av befolkningen være digitalt innfødte¹, og vi kan forvente at teknologien vil være til stede på stadig flere områder av våre liv. Obama så mulighetene dette gir, og benyttet sosiale medier og andre virtuelle møteplasser aktivt i sin valgkamp – han vant 18-30 åringeres stemmer.

I det digitale samfunnet sees det virtuelle på som like «virkelig» som det fysiske. Selv om dette for noen av oss kan fremstå som uforståelig, er vi allerede på vei i denne retningen. Overgangen

¹ Med digitalt innfødte mener vi mennesker som er født og oppvokst i en digital hverdag.

fra reelle til virtuelle penger, som kredittkort og mobiltelefon, er konkrete eksempler. Den virtuelle virkeligheten er her allerede, og forventes å erobre en stadig større del av vår tid. Framtidens teknologibaserte samfunn betegnes gjerne som everyware-samfunnet, hvor den grunnleggende tankegangen er at informasjonen er tilgjengelig hvor som helst og når som helst, og at den leveres i et grensesnitt som alltid er tilpasset hvor du er og hva du ønsker å utføre. I dag har ca. 2 mrd. mennesker tilgang til internett, mens 4,6 mrd. mennesker er brukere av mobiltelefon. Beregninger fra Morgan Stanley tilsier at mobile enheter i 2020 forventes å utgjøre den primære oppkoblingsenheten på verdensbasis (Morgan Stanley. 2010).

Samtidig gjennomgår de mobile enhetene det vi kaller en teknologisk konvergens, som kort fortalt betyr at det vi i dag kjenner som flere teknologiske enheter smelter sammen i nye enheter. Vi opplever dette med dagens mobiltelefoner, som både er fotoapparat, musikkspiller og, forhåpentligvis, en telefon. I framtidens digitale verden kan vi forvente at de teknologiske enhetene blir enda bedre egnet til virkelig å utnytte de mulighetene som tilgang til et stadig mer omfattende digitalt innhold gir. I dag er enheter som iPad og smarttelefoner eksempler på teknologi som både formidler og henter fram relevant informasjon, i nye grensesnitt med fokus på funksjonalitet, innhold og opplevelser.

Den teknologiske konvergensen åpner for mange spennende muligheter, og lokalisering-basert innhold er en ny trend. Innenfor dette området er det konvergens mellom mobile enheter og lokaliseringsteknologi som skaper nye muligheter. Allerede i dag utnyttes muligheter

lokaliseringstjenester gir til å finne fram til for eksempel hoteller, restauranter og severdigheter..

Framveksten av mobile, brukervennlige enheter vil gi bedre tilgjengelighet til stadig mer informasjon. I følge IT-analyseselskapet Gartner vil mengden informasjon fortsette å øke med 50 % årlig fram til 2020. En av årsakene finner vi i teknologiutviklingens bidrag til å demokratisere produksjons- og distribusjonsmidlene. Bilde-tjenesten Flickr ble lansert i 2004 som et nettsted for opplasting og distribusjon av bilder. Pr. oktober 2009 inneholdt Flickr ca. 4 mrd. bilder. I dag lastes det opp 2 mrd. bilder på Facebook hver måned. På nettstedet Youtube lastes det opp 13 timer video pr. minutt, mens Wikipedia inneholder 13 millioner artikler på 200 språk.

Framtiden er per definisjon foran oss, og ingen kan vite med sikkerhet hvilke trender som faktisk kommer til å få et bredt fotfeste. Teknologi åpner for store muligheter allerede i dag og vil fortsette å gjøre det i akselererende grad fremover. Aktuelle spørsmål for arkivsektoren vil være:

- Vil de digitalt innfødte stille andre krav til sektoren enn dagens brukere?
- Hvordan påvirker den teknologiske utviklingen innholdet i arkivene?
- Hva slags muligheter gir den teknologiske utviklingen for å samarbeide med brukerne?
- Hvilke konsekvenser har den teknologiske utviklingen for kompetansebehovet i arkivsektoren?

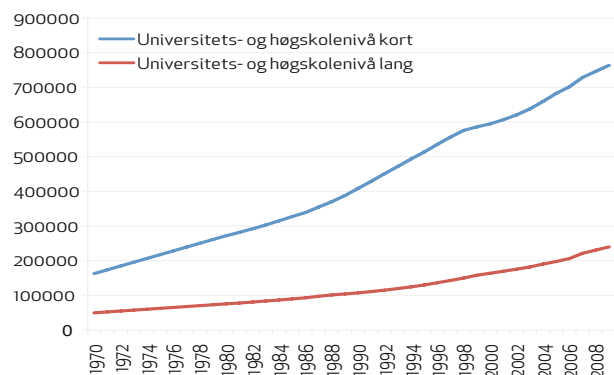
3.2 Vi tar mer og høyere utdanning

Da det som da het Det Kongelige Frederiks Universitet startet undervisningen i 1813 var det med 18 studenter. Den gangen var Universitetet

en klar eliteinstitusjon. Minst halvparten av studentene var barn av embetsmenn, altså akademikere eller offiserer. En fjerdedel var barn av næringsborgerskapet, det vil si forholdsvis godt stilte kjøpmenn og andre næringsdrivende. Den siste fjerdedelen var vanlige håndverkere, bønder, lærere og funksjonærer.

Overgangen til masseuniversitet skjedde på 1960-tallet. Fra 1885 til 1960 økte antallet registrerte studenter ved Universitetet i Oslo fra 1.366 til 5.593. I 1970 var antallet nådd 16.774. Antallet har fortsatt å vokse, og i dag har Universitetet i Oslo mer enn 30.000 studenter. Veksten er ikke forbeholdt hovedstadsuniversitetet: trenden gjenspeiles på landsbasis, og er større for kvinner enn for menn. Det er verdt å merke seg at veksten ikke bare skjer blant de unge: studenter over 30 år utgjør nå nesten en tredjedel av studentmassen. I sum har antallet personer med universitets- eller høyskoleutdanning økt fra ca. 210.000 i 1970 til 1.002.000 i 2009, dvs. nesten en femdobling på 40 år.

Figur 2 Personer over 16 år med høyere utdanning

Kilde: SSB

Alt tyder på at antallet studenter vil fortsette å øke de kommende tiår. Ifølge Unesco vil flere mennesker verden over de neste 30 årene få utdanning enn siden begynnelsen av historien. Studiemønstrene vil imidlertid endre seg. Mens det fram til nå har vært vanlig å være student én gang i livet, og å gjøre seg ferdig med bachelor, master og eventuelt doktorgrad i én, sammenhengende periode, vil man i framtiden trolig i større grad veksle mellom å studere og å jobbe – eller kanskje gjøre begge deler på en gang. Endringstakten vil bli så høy at en utdanning tatt for 10-20 år siden knapt vil ha noen verdi. Det holder ikke å lære én gang, man må lære kontinuerlig. Samtidig vil studietilbudene bli mer fleksible. Lange studieløp vil bli splittet opp i kortere enheter, noe vi allerede har sett i overgangen fra cand.mag. og hovedfag til bachelor og master. Man vil ikke være avhengig av å møte opp på campus for å følge en forelesningsrekke. Allerede nå kan man enkelt følge fag ved både Harvard og Yale etter et par museklikk, uansett hvor man befinner seg i verden. Et teknologikurs fra Stanford er for eksempel nedlastet 1 million ganger fra iTunes U. Nettbasert kommunikasjon gjør det vesentlig billigere og enklere for utdanningsinstitusjoner å etablere geografiske satellitter eller levere direkte til studenter utenfor deres tradisjonelle geografiske nedslagsfelt. Enkeltindividet kan dermed sette sammen sin egen utdanningspakke, og sikre seg spissere og mer oppdatert kunnskap enn hva det er mulig å oppnå med tradisjonelle studier ved høyskolene og universitetene.

Det er ikke bare formen undervisningen gis på som vil forandres i framtiden, også innholdet i

utdannelse på alle nivåer vil endre fokus. Der man tidligere var opptatt av tilegnelse av fagkunnskap, vil man bli mer og mer opptatt av evnen til å lære. Tilgangen på uendelige mengder informasjon gjør at det kritiske blir å være i stand til å vurdere, analysere og forstå informasjon – ikke å innhente den. På tross av at internett allerede gir oss tilgang på bokstavelig talt all verdens informasjon, bruker vi det i dag i stor grad til å lese de avisene vi ellers ville lest på papir: VG, Dagbladet og Aftenposten er blant Norges mest trafikkerte nettsteder.² Det kan ikke utelukkes at dette vil forandre seg i framtiden. Man kan tenke seg at den enkelte i mye større grad både vil ønske og evne å lete seg fram til informasjon som er skreddersydd ens egne interesser, blant annet som konsekvens av et høyere utdannings- og kunnskapsnivå i befolkningen.

Økt utdanningsnivå i befolkningen reiser flere interessante spørsmål for arkivsektoren:

- Hva betyr det for arkivsektoren at en kraftig økende andel av befolkningen er vant til å innhente og anvende informasjon?
- Vil et høyere utdanningsnivå i befolkningen føre til endrede forventninger til tjenestetilbudet fra arkivsektoren?
- Hva slags muligheter ligger det for arkivsektoren i samfunnets fokus på livslang læring?

3.3 Vi individualiseres

«Vi e alle sammen individa i lag,» Are og Odin

Med individualisering refererer man til en endring hvor man gradvis går fra kollektive sosiale normer til mer individuelle normer. Dette er en

bred sosiokulturell endringsprosess hvor enkeltmenneskene og deres valg trer klarere frem. Den henger tett sammen med modernisering, endrede sosiale forhold og nye produksjonsmåter og har skjedd gradvis siden middelalderen. I dag er det mer eller mindre selvsagt at man oppfatter seg selv først og fremst som et individ med de plikter og rettigheter dette innebærer. Det moderne mennesket blir sett på som fritt til å definere seg selv. Nye og mer selvvalgte fellesskap spiller en større rolle, og fellesskapene har mer form av skiftende nettverk enn grupper. Med ny teknologi og nye produksjonsmåter har denne drivkraften de siste 15 årene fått ekstra styrke.

Våre bånd til samfunnet er blitt mer skiftende. Bånd til familie og klasse er blitt mindre stabile og mindre viktige, selv om de fortsatt er til stede. Med urbanisering og industrialisering som viktige drivkrefter har vi fått et større fokus på individer og enkeltpersoner og større grad av fysisk, sosial og økonomisk mobilitet. Det moderne mennesket forventes å skape seg selv og vi har større muligheter enn våre foreldre og besteforeldre til å skape vår egen identitet og gruppetilhørighet.

Dette gir seg også utslag i endrede forbruksmønstre. Grovt sett kan man si at gårdagens forbruker ønsket å være normal, mens den moderne forbruker ønsker å være spesiell. Flere etterspør spesialiserte og skreddersydde produkter, og at ferdig etablerte pakker ikke er godt nok. Ny teknologi og nye produksjonsmetoder gjør dette mulig. I motsetning til fordismen, som kan oppsummeres i Henry T Fords sitat: «Kunden kan få bilen i hvilken som helst farge, så lenge den er svart», vil dagens kunde forvente ikke bare å få et stort utvalg av farger, men en bil som er

² <http://rapp.tns-gallup.no/Default.aspx?aid=9072261>

skreddersydd etter kundens egne preferanser og økonomi.

Individualiseringen av forbruksmønstre påvirker også forventninger til offentlige tilbud og vårt forhold til arbeidsgivere. Brukertilpasning av offentlige tjenester har fått et økende omfang, både i forhold til valgfrihet og i forhold til økende innflytelse og dialog mellom brukere og det offentlige. Lojaliteten til arbeidsgiverne er langt mindre enn før, og mange skifter arbeidsplass ofte. Frivillige organisasjoner i samfunnet opptrer i økende grad som tilbydere av tjenester i et marked der de konkurrerer om et publikum som i økende grad velger medlemskap etter egne individuelle interesser og er mindre lojale enn før. Stadig flere enkeltindivider og andre private aktører er gjennom kommersielle og ideelle tiltak i stand til å konkurrere med det offentlige om å levere tjenester og produkter til publikum.

Individualisering skaper mindre stabile sosiale grupper og en større fragmentering av meninger, interesser og saker. Politiske partier opplever at politisk lojalitet er forvitret. Kollektive bevegelser som tidligere omsluttet mennesker fra vugge til grav har mindre politisk og sosial slagkraft, samtidig som lokale organisasjonsformer og ad hoc-aktivisme er blitt mer utbredt. Færre av oss ønsker å tilhøre et parti, men støtter gjerne enkeltsaker, og er medlemmer av diverse grupper gjennom sosiale medier.

Hvis alle søker å være unike på samme måte, kan en paradoksalt effekt bli at vi ender opp med å være like. Nettsiden <http://stuffwhitepeoplelike.com/> er et sleivspark til alle dem som forsøker å fremstå som spesielle. Nettsiden er en humoristisk liste over smakspreferansene til høyt utdannede mennesker fra den øvre middelklasse som på overflaten

søker å fremstå som unike, men som ofte velger å gjøre dette på samme måte gjennom for eksempel interesse for organisk mat, yoga, appleprodukter, sushi, maratonløping og mikrobryggerier. En interessant tilleggdimensjon er at disse preferansene, som har tatt utgangspunkt i en amerikansk øvre middelklasse, lett kan la seg overføre til Europa.

Klassetilhørighet og gruppenormer har ikke på noen måte opphørt helt. De gir seg blant annet utslag i stil, matvaner, musikksmak, utdanning og yrkesvalg. Men det er et større fokus på å skape og definere seg selv og man oppfatter i større grad enn før at dette er valg man gjør selv. Hva betyr dette for arkivsektoren?

- Hvordan påvirker individualiseringen forventninger til tjenester fra arkivsektoren, både når det gjelder formidling og innhold?
- Påvirker individualiseringen hvordan vi forholder oss til spor etter oss selv i arkivene og til vår historie?
- Påvirker individualisering arkivenes attraktivitet som arbeidsplass?

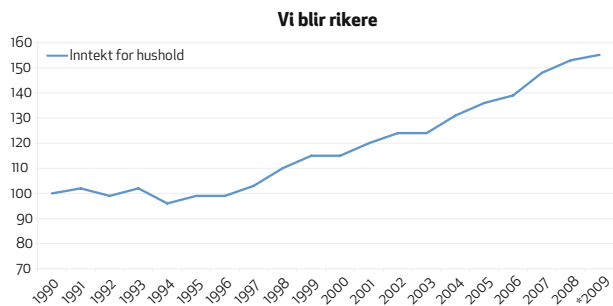
3.4 Vi blir rikere

Det norske samfunnet har hatt en betydelig økonomisk vekst de senere årene. Selv sammenlignet med andre i-land kommer Norge svært godt ut, og mange indikatorer tyder på at Norge har gode forutsetninger for fortsatt økonomisk vekst per innbygger. Den underliggende årsaken til den økonomiske veksten både de siste ti, så vel som de siste hundre årene, er en høyere utdannet befolkning, produktivitetsvekst, mer spesialisering og en bedre organisering av arbeidsoppgaver. Vi jobber rett og slett smartere for hvert år som går.

Et rikere Norge har to viktige implikasjoner. For

det første bidrar økt velstand til at folk får bedre råd. Større kjøpekraft bidrar til høyere etterspørsel etter ulike varer og tjenester. Når folk får mer penger mellom hendene vil de etterspørre relativt mer av visse goder og relativt mindre av andre goder. Noen varer, slik som kaffe og binders, merker få etterspørselsendringer når inntekten øker og de utgjør derfor en mindre andel av folks utgifter ved voksende inntekt. Faktisk kan etterspørselen synke for enkelte varer idet inntekten øker, slik som for kneippbrød. Andre varer blir relativt mer etterspurt når folk får bedre økonomi. Ulike undersøkelser tyder på at fritid, kulturopplevelser og reisevirksomhet er eksempler på det sistnevnte: folk velger å ta mer fri, dra oftere i operaen og bruke mer av sitt budsjett på reising når de får bedre råd. For noen kan økt rikdom for eksempel medføre at de velger å pensjonere seg tidligere, for å ha bedre tid til å skrive sin families historie, eller til å sette seg inn i Vestfold fylkes fortid innen hvalfangst. I den grad arkivsektoren kan gjøre det lettere å virkeliggjøre slike ideer, vil etterspørselen etter arkivtjenester vokse.

Figur 3 Inntektsvekst for husholdninger, medianinntekt, 1990–2009.

Kilde: SSB, Econ Pöyry. *Beregninger for 2009 er basert på medianlønnsøkning.

Ikke bare husholdningene, men også offentlig sektor har blitt rikere, som et resultat av økte skatte- og avgiftsinntekter. Det offentlige kan benytte de økte inntektene til større redistribusjon i form av trygder pensjoner og sykepenger, flere og bedre velferdstjenester innen helse, omsorg og utdanning, eller reduserte skatte- og avgiftssatser.

Mye av inntektsøkningen vil imidlertid bli benyttet til økte lønnskostnader. Offentlig ansatte ønsker også å ta del i en større rikdom gjennom høyere lønn. Siden store deler av offentlig virksomhet er basert på tjenesteytelse med arbeidskraft som hovedinnsatsfaktor, vil rikdomseffekten på offentlige budsjetter bli redusert med mindre en effektiviserer produksjonen tilsvarende. Det betyr at selv med økt nasjonal og offentlig rikdom er myndighetenes muligheter for satsing på kultur mer begrenset enn hva en skulle tro i utgangspunktet.

Foruten en generell produktivitetsvekst har Norge nytt godt av petroleumsfunnene på den norske kontinentalsokkelen. Ikke bare kan inntektene fra oljen benyttes til import fra utlandet eller plasseres i utenlandske aksjer. Funnene har også bidratt til at Norge har flere av verdens beste teknologiske miljøer på både offshoreproduksjon og support til petroleumsindustrien. De enorme inntektene fra petroleumsvirksomheten har på én og samme tid økt statens finansielle muligheter, samtidig som en arbeider konstant med å holde tilbake pengebruken. Det siste skyldes redsel for overoppheting av norsk økonomi på kort sikt, og overforbruk av ressurser gjennom en for stor offentlig sektor på lang sikt. Uttappingen av petroleumsressursene gir en særskilt usikkerhet knyttet til norsk inntektsutvikling. Likevel gir

kombinasjonen av petroleumsfond og gradvis overgang til en situasjon med lavere oljeinntekter grunn til å være optimistisk på norsk økonomis vegne de kommende ti årene.

Utviklingstrekkene beskrevet over reiser noen viktige spørsmål for arkivsektoren:

- Hvordan vil økt privat rikdom kunne påvirke arkivlandskapet fremover?
- Vil fortsatt økt offentlig rikdom medføre økte eller reduserte bevilgninger til arkiv?

3.5 Vi blir eldre

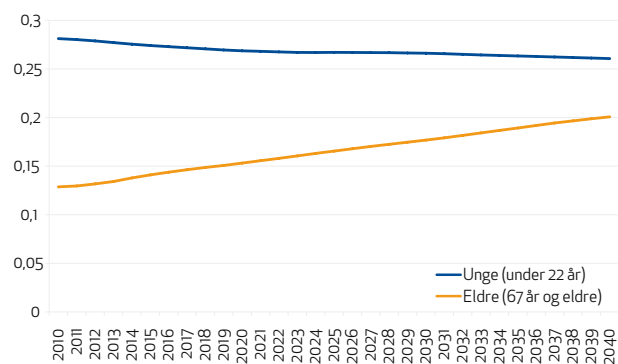
Demografi er et av de områdene der samfunnsforskere har god mulighet til å komme med adekvate beregninger for hvordan fremtiden vil se ut. Dette henger sammen med at både fortiden og nåtiden har veldig sterk innvirkning på befolkningen og dens sammensetning i fremtiden. Det er særlig tre faktorer som bidrar sterkt til hvordan den demografiske strukturen vil utvikle seg, nemlig fødselsrate, forventet levealder og innvandring.

I demografien snakker man gjerne om den demografiske overgangsmodellen, hvor Norge har utviklet seg fra et samfunn med høy fertilitets- og mortalitetsrate til et samfunn med høy levealder og lavere fødselsrate. Dette er en trend som har vært synlig over hele den vestlige verden, selv om innvandringsgrad, levealder og fødselsrate varierer i betydelig grad mellom landene. For eksempel har land som Japan, Sør-Korea, Italia og Russland lave fødselstall, mens de skandinaviske landene og USA opprettholder en relativt høy fødselsrate.

SSB utfører befolkningsfremskrivninger for den norske befolkningen. Figur 2 illustrerer hvordan andelen av henholdsvis gamle og unge vil utvikle seg fram mot 2040. Vi ser at gruppen

av mennesker over 67 år vil gå fra å utgjøre 13 prosent av befolkningen i 2010 til 15 prosent i 2020 og 20 prosent i 2040. Gruppen av unge mennesker, dvs. under 22 år, utgjør i dag 28 prosent av befolkningen, og vil falle til 27 prosent i 2020 og 26 prosent i 2040. Andelen som utgjøres av personer mellom 22 og 67 år vil synke fra 59 prosent i 2010, til 58 prosent i 2020 og videre ned til 54 prosent i 2040. Utviklingen vil altså skje gradvis, men ubønhørlig.

Figur 4 Utvikling i aldergruppers andel av samlet befolkning

Kilde: SSB, EconPöyry.¹Basert på SSBs middels fremskrivning.

Flere forhold bidrar til aldringen av befolkningen. For det første øker levealderen. Hvert nye årskull har høyere forventet levealder enn det forrige. Fra 1986 til 2009 økte den forventede levealderen for nyfødte fra 73 år til 79 år for menn, og fra 79 år til 83 år for kvinner. Dette er en stor økning i levealder over kort tid, som har stor effekt på aldersstrukturen i befolkningen. For det andre har Norge en fødselsrate nær opprettholdelsesnivået. Samtidig som de fleste barn vokser opp og Norge har få dramatiske dødsfall, oppnår de fleste innbyggerne en høy alder.

Det er grunn til å tro at forventet levealder vil fortsette å stige med bedre informasjon, større bevissthet og mer forskning omkring helse, trening og kosthold. Og med gode velferdsordninger, økt likestilling og tilrettelegging for småbarnsforeldre i arbeidslivet vil fertiliteten i alle fall ikke synke.

Hva slags implikasjoner har denne demografiske utviklingen for arkivsektoren? En eldre befolkning kan ha innvirkning på etterspørselen etter arkivtjenester. Godt voksne har trolig gjennomsnittlig større interesse av gode arkivtjenester, både direkte og indirekte. For det første er det tradisjonelt flere direkte arkivbrukere blant de eldre enn blant de unge. For det andre har også indirekte bruk av arkiver demografiske karakteristika. Bøker, utredninger, dyptpløyende avisartikler, akademisk produksjon osv. er alle av en slik karakter at voksne personer har størst nytte og glede av dem. Det er derfor plausibelt å anta at aldringen av den norske befolkningen vil bidra til økt interesse for arkivtjenester. En arkivsektor med større forståelse av sin rolle i et flerkulturelt Norge vil kunne virke i samme retning.

Det er flere interessante spørsmål en kan stille seg angående demografitrendens betydning for arkivsektoren:

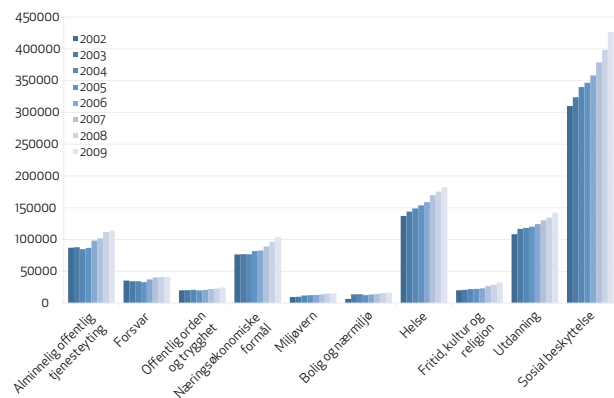
- Vil høyere levealder medføre økt interesse for arkivtjenester?
- Vil høyere levealder påvirke forventningene til tjenestene?

3.6 Hva skal det offentlige finansiere?

Ovenfor ble det redegjort for hvordan Norge blir rikere. Imidlertid vil både befolkningens aldring og økte forventninger til offentlige tjenester gjøre sitt til at offentlige budsjetter kan bli strammere i årene som kommer. Arkivsektoren må i så fall delta i en hard konkurranse om offentlige midler med andre kostnadskrevene tjenester, slik som helse og eldreomsorg.

Offentlige myndigheter har en rekke forpliktelser. Det norske folk forventer at utdanning, helsevesen, eldreomsorg, barnehager, politi, forsvar osv. i alle fall i hovedsak skal være offentlig finansiert. Prognosene for fremtiden viser at Pensjonsfond – Utland, på tross av sin størrelse, ikke er i nærheten av å kunne dekke det det er planlagt å dekke, nemlig pensjonsforpliktelsene til den norske stat i fremtiden. Grunnet de demografiske endringene i befolkningen, økte kompetansekrav i samfunnet og tendenser til økning i antall trygdede i arbeidsfør alder, vil det bli færre som arbeider og skatter, og flere som enten befinner seg i utdanningsinstitusjoner (barnehagebarn, elever, studenter), står utenfor jobbmarkedet (syke, arbeidsledige) eller er ferdige i arbeidslivet (uføretrygdede, pensjonister). Denne utviklingen bidrar til økte offentlige utgifter til utdanning, helse, eldreomsorg, trygd og pensjon, og legger dermed sterkt press på den offentlige økonomien.

Figur 5 Utgiftsutvikling i offentlig forvaltning, etter formål, 2002–2009.

Kilde: SSB. I 2009-kroner.

Med strammere budsjetter vil staten måtte foreta prioriteringer knyttet til hvilke områder den skal ta ansvar for, og i hvilket omfang den skal bidra på sine prioriterte områder. Hvordan vil en slik utvikling påvirke arkivsektoren?

- Vil arkivsektoren komme bedre eller dårligere ut av en situasjon med strammere offentlige budsjetter?
- Kan private aktører få en viktigere rolle på arkivfeltet?
- Hvordan kan arkivsektoren tilpasse seg en situasjon med lavere offentlige bevilgninger?

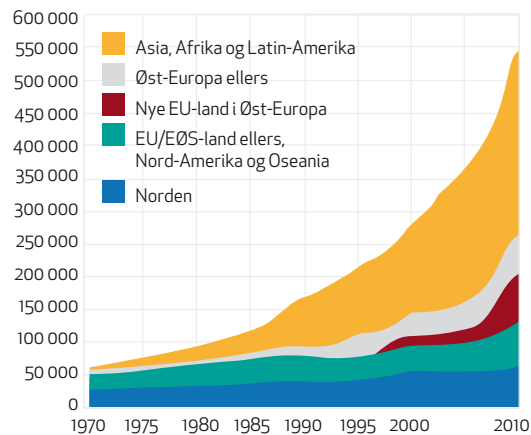
3.7 Vi globaliseres og blir flerkulturelle

Siden 1970-tallet har Norge gått fra å være et land med en etnisk homogen befolkning til gradvis å bli et mer flerkulturelt samfunn. Det er stadig flere innvandrere som kommer til Norge som flyktninger, arbeidsinnvandrere eller gjennom familiegjenforening. Samtidig er vi i Norge også blitt mer mobile og stadig flere av oss tilbringer år

i utlandet som en del av studiene, i arbeid eller på ferie.

Mennesker har til alle tider flyttet på seg, men omfanget av dette har økt betraktelig med ny teknologi og internasjonale avtaler som gjør det enklere å bevege seg over landegrensene. De fleste av de som kommer til Norge kommer fra Sverige og Danmark, noe som særlig merkes i serviceyrker i hovedstaden. Med utvidelsen av EU er det også stadig flere østeuropeere som kommer som arbeidsinnvandrere, og den største innvandrergruppen 1. januar 2010 var fra Polen. Gruppen man som regel forbinder med innvandrere og som skiller seg mest ut fra hoveddelen av befolkningen, er innvandrere fra Asia, Afrika og Latin-Amerika. Disse har hovedsakelig kommet som arbeidsinnvandrere på 70-tallet, som flyktninger og gjennom familiegjenforening.

Figur 6 Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter landbakgrunn, 1970–2010.

Kilde: SSB

Innvandringen fordeler seg ikke jevnt geografisk. De fleste bor i byene. Oslo er den byen som klart er mest flerkulturell: 27 prosent av befolkningen i Oslo er innvandrere eller født i Norge med innvandrerforeldre. På landsbasis er dette tallet 11,4 prosent.

Samtidig som vi får nye landsmenn, er det stadig flere av oss som beveger oss ut av landet i kortere eller lengre perioder. Mens det tidligere kun var eliten som tilbrakte lengre tid i utlandet, er det i dag vanlig blant aldersgruppen 18–30 å bruke ett eller flere år på å reise. Feriehus i utlandet blir også stadig vanligere, og mange tar deler av utdanningen sin utenfor Norge. I følge Lånekassen tok til sammen 20 165 norske studenter deler av eller hele utdanningen sin i utlandet i 2010. Internasjonale avtaler gjør det også enklere for nordmenn å arbeide utenfor Norge.

Til sammen gjør dette at vi får flere koblinger ut og inn av landet, flere impulser og nye ideer, nye matvaner, nye perspektiver og utvidede horisonter. Dette er en del av det vi kaller «globalisering», vi blir i økende grad del av et internasjonalt fellesskap. Dette skaper utfordringer for gjeldende strukturer som i stor grad er nasjonale. For arkivsektoren betyr det kanskje at arkivmateriale som er relevant for brukere i Norge befinner seg utenfor landets grenser. Det gjør det mer relevant å samordne seg og samarbeide med arkiv i andre land og verdensdeler. Det kan også være en problemstilling at personer som kommer til Norge fra totalitære regimer og land i konflikt kan ha et negativt forhold til det offentlige og offentlige registreringer eller arkiv.

Globaliseringen reiser følgende spørsmål:

- Hva er relevant å arkivere og bevare i en verden hvor landegrensene får mindre betydning?
- Hva slags tjenester bør arkivsektoren tilby i en verden hvor landegrensene får mindre betydning?

AVGJØRENDE USIKKERHETER, hvorfor scenarioene ble slik de ble

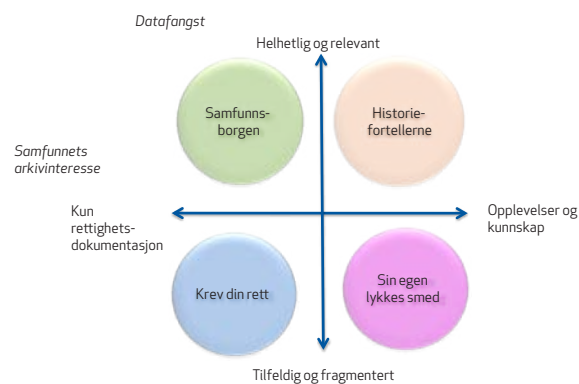
Basert på innspill fra scenariosamlingen på Soria Moria 28. og 29. oktober 2010 har vi utviklet fire scenariorfortellinger om arkivsektoren i 2030. Etter en diskusjon av generelle utviklingstrekk i samfunnet anså deltakerne særlig to usikkerheter som viktige: Vil datafangsten være helhetlig og relevant i en digital verden? Med andre ord: Vil arkivene inneholde det materialet som er nødvendig for å kunne levere det samfunnet etterspør? Og hva slags materiale og hvilken type tjenester vil samfunnet i framtiden ønske at arkivene tilbyr?

Ut fra dette ble det formulert to usikkerheter som fortellingene er basert på:

- Vil samfunnet kun etterspørre rettighetsdokumentasjon fra arkivsektoren, eller vil det også bli etterspurt annen type kunnskap og opplevelser?
- Er datafangsten tilfeldig og fragmentert, eller helhetlig og relevant?

Ut fra disse to usikkerhetene utviklet gruppene fire scenarior som vi har bygd videre på. Vi har kalt scenarioene «Historiefortellerne», «Sin egen lykkes smed», «Krev din rett» og «Samfunnsborgeren». Ambisjonen har vært å utvikle relevante og troverdige historier, gitt fire ulike sett med forutsetninger. Scenarioenes plass i forhold til usikkerhetsaksene er vist i figuren under.

Figur 7 De fire scenarioene.

SCENARIO 1: HISTORIEFORTELLERNE

Dette er historien om arkivsektoren i en verden hvor man i arkivdanningsfasen klarer å fange opp relevant materiale, og hvor terskelen for å definere materiale som arkivverdig er lav. Samtidig er samfunnets etterspørsel etter opplevelser i stor grad styrende for arkivlandskapet. Behovet for rettighetsdokumentasjon er løst gjennom teknologi og standardisering. Arkivdanningen er utelukkende digital og datafangsten skjer i en mer eller mindre automatisert prosess. Alle har tilgang til sin rettighetsdokumentasjon gjennom ulike digitale tjenester som allerede er en naturlig del av dagliglivet.

Kostnadene knyttet til lagring av digitalt materiale er svært lave og dette er en viktig årsak til at grensen mellom arkivdanning og bevaring i prinsippet er borte. Den langt på vei automatiserte dokumentfangsten skjer som følge av organisasjoners og personers aktivitet, og nesten alt regnes som arkivverdig. Mens man i papirarkivens tid var opptatt av å velge ut hvilke deler av arkivene som skulle bevares, lagres nå alt i de digitale depotene. Fortidens papirarkiver er delvis digitalisert

og digitaliseringen oppleves som tilfredsstillende for den jevne bruker.

Arkivinstitusjonene er slått sammen med bibliotekene, og danner virksomheten Medusa (Statens bevaring og formidling av informasjon og dokumentasjon). Institusjonslandskapet er i realiteten todelt: Man skiller mellom depot på den ene siden, og mer rendyrkede opplevelses- og formidlingsinstitusjoner på den andre. Opplevelses- og formidlingsinstitusjonene er svært populære, og deres aktiviteter og tjenestetilbud får mye oppmerksomhet.

I 2030 er arkivsektoren preget av et omforent internasjonalt arkivdirektiv knyttet til standarder for helhetlig og relevant datafangst. Direktivet er i realiteten basert på Kinas direktiv, men har noen europeiske justeringer. Direktivet definerer svært mye som arkivverdig, men de europeiske justeringene har ført til noen særbestemmelser for privat arkivmateriale knyttet til enkeltpersoner. Både offentlig virksomhet og private bedrifter og organisasjoner omfattes av direktivet, men

enkelpersoners materiale overføres til digitale depoter på frivillig basis.

Dokumentfangsten skjer i hovedsak i en automatisert prosess. Størstedelen av arkivene bevares, både fra det offentlige og det private, da dette er det minst arbeidskrevende. De aller fleste opplever ikke det som kontroversielt, men som trygt og nødvendig. Det er en generell holdning i samfunnet at bevaring av arkivmateriale er viktig. Det er jo stor sannsynlighet for at fremtiden kan ha interesse av dokumentasjonen som produseres i dag! De færreste er spesielt bekymret for personvern, men det er mulig å aktivere filtre i dokumentfangsten som skiller ut det man ikke ønsker å arkivere. Noen har for eksempel markert at de ikke ønsker at kommunikasjon med venner og familie skal arkiveres, selv om kommunikasjonen foregår gjennom jobbplattformer. Og de fleste har klausuler om at privat materiale ikke skal åpnes for bruk før et visst antall år etter ens død.

En viktig del av arkivsektoren er Medusa (Statens bevaring og formidling av informasjon og dokumentasjon). Store deler av arkiv- og biblioteksektoren, også tidligere kommunale og regionale institusjoner, inngår i Medusa og dette er en viktig kunnskapsinstitusjon i Norge. Institusjonen er i 2030 statlig eid. Medusa er underlagt Kunnskaps- og kulturdepartementet, og har flere forgreininger rundt omkring i landet. Institusjonen består av både rene depotinstitusjoner og mer rendyrkede opplevelses- og formidlingsinstitusjoner. Bibliotek og arkiv tilbyr sine tjenester i samme lokale og på en samordnet teknologisk plattform. For brukerne betyr dette enkel tilgang til materiale på tvers av materialtyper.

Depotinstitusjonene er den minste og minst

Møt din døde bestemor!

Playlists har slått til igjen! Det drammenslokaliserte spillskapet har også tidligere gitt oss mulighet til å oppleve en historisk personlighets hverdag - for eksempel en dag som Norges statsminister i 2009 eller New Yorks ordfører i 2019. Nå kommer de med spillet som lar deg møte din døde tante eller bestemor i et hologram.

De tidligere spillene har vært en stor suksess. De har vært mye i bruk i skolesektoren, men også flere av oss voksne har latt oss friste til å finne ut hvordan verdenshistorien har sett ut fra ulike nøkkelpersoners ståsted. Vi i Aftenposten er vel ikke de eneste som har latt oss imponere over detaljnivået og autentisiteten disse spillene representerer? Man får virkelig følelsen av at man sitter på statsministerens kontor i 2009, til og med en iPhone med tekstmeldinger er tatt med!

Nå lanserer Playlists spillet «Relive your own history», hvor vi får mulighet til å møte nære og fjerne historiske personer. Vel og merke om disse har latt sine personlige digitale spor (fra sosiale medier, e-post og lignende) bli bevart og gjort tilgjengelig etter sin død. «Det gjelder jo heldigvis de fleste, selv om mange sikkert husker at det var en stor debatt rundt dette i 2016,» sier Ivar Arks, en av gründerne i Playlists. «Gjennom disse sporene, koblet med historiske hendelser, har vi gjort det mulig å gjenskape individer gjennom hologrammer som kan fortelle om sin samtid. Vi vet noenlunde hva folk var opptatt av, hva de tenkte på og hvordan de reagerte på historiske hendelser. For mange har vi også filmspor og lydfiler med stemmene deres.» Han forteller videre at hvor detaljerte og korrekte fremstillingene blir, er avhengig av hvor mye materiale som er bevart, og ikke minst hvor mye som ligger åpent. Han forsikrer oss samtidig om at sensitiv informasjon selvsagt ikke blir brukt. Første versjon av spillet kommer ut i september neste år, men Arks kan fortelle at foreløpige testgrupper har vært svært begeistret. «Særlig de som har slektninger som har etterlatt seg et rikt elektronisk arkiv har vært overrasket over hvor likt virkeligheten dette er. Noen mente faktisk også at det nærmest var skummelt å møte en død slektning på denne måten, noe vi nok må ta hensyn til i videreutvikling av spillet!»

Så da er bare spørsmålet: Hvor godt kjenner du egentlig dine døde slektninger?

Aftenposten.no, 29.11.2030

synlige delen av Medusa. De jobber med tilgangsbestemmelser, partsinnsyn, forskerinnsyn og rettighetsdokumentasjon utover det som er allment digitalt tilgjengelig. Det meste av depotenes materiale er digitalisert. Servere og det som fortsatt er igjen av papirarkiv befinner seg i et underjordisk magasin i Hardanger, populært kalt «Monsterarkivet». Digitalt materiale er relativt lett å søke i, takket være indeksering, metadata og gode søkemotorer. Omfanget gjør likevel at man fortsatt kan trenge veiledning når man er ute etter helt spesifikk informasjon.

En del av depotinstitusjonene jobber også med rettighetsdokumentasjon og regelverket knyttet til datafangsten i arkivdanningsfasen. En gruppe på 30 mennesker har ansvar for at det som er arkivverdige fanges opp og at filtrene fungerer hensiktsmessig og ikke ekskluderer relevant rettighetsdokumentasjon. Oppmerksomheten rundt denne delen av Medusa er imidlertid liten og de fleste regner bare med at dette fungerer knirkefritt.

Den mest synlige og kjente delen av Medusa er de mange opplevels- og formidlingsinstitusjonene som finnes i de fleste kommunene. Disse er statlig eid, men delvis finansiert av brukerne, og tilbyr tilgang til både elektronisk og analogt materiale. Mange avdelinger i Medusa gir mulighet til å ta og føle på papirdokumenter og bøker som ellers ville blitt kassert etter digitalisering. For eksempel har gamle regnskapsbøker i Medusas avdeling i Bergen, som fortsatt har en eim av tørrfisk, nærmest blitt en turistattraksjon. Utstillinger, foredrag og andre spennende arrangementer gjør at det er svært populært å besøke disse opplevels- og formidlingsinstitusjonene, og de får også mye oppmerksomhet i media.

Utstillinger og foredrag ligger selvfølgelig også ute på nettet, hvor brukere har tilgang til tilpassede brukertjenester, godt utviklede søkemuligheter og store mengder digitalt materiale. Tjenestene tilgjengeliggjøres via nettilkoblede informasjonsflater som er en integrert del av hverdagen. Informasjonsflatene kan identifisere hvilken situasjon brukeren befinner seg i og tilpasser tjenestene etter det. De fleste hjem har en storskjerm. Siden alt foregår via nettet, er skillet mellom PC og TV borte, og storskjermen benyttes til alt fra informasjonsinnhenting og underholdning til videokonversasjon med fastlegen. Tilgang til det digitale arkivet er en naturlig del av hjemmets bruk av digitale informasjonsflater.

Merking av bilder, filmer og tekst gjør at man lett får tilgang til relevant, historisk materiale. Brukerne har også mulighet til å tilføye metadata, gjennom såkalt merking. Merking gjort av brukere kontrolleres av Medusas ansatte i ettertid, og man har også som bruker mulighet til å kommentere Medusas metadata. Svært mye digitalt arkivmateriale ligger allment tilgjengelig på nettet og er gratis å bruke, men unntak blir selvfølgelig gjort av hensyn til personvern.

Arbeid med arkiv blir sett på som attraktivt. Suksessen rundt Medusa har gjort at mange har fått øynene opp for hvor mye spennende materiale og historier som befinner seg i arkivene. I tillegg til informasjonsarkitekter og IT-folk, søker også mange medievitere og historikere seg til å jobbe med arkiv. Noen blir skuffet når de oppdager at arbeidet består av mer enn formidling og historiefortelling, men det er godt betalte jobber som gir prestisje i mange sosiale sammenhenger.

En del tidligere arkivarer jobber også med

spill- og underholdningsapplikasjoner. Norge har flere store bedrifter innen dataspill, og noen av dem benytter arkiv i utviklingen av spillene for å skape autentiske miljøer. Noen er ansatt i spill-bedriftene, men det er også oppstått konsulent-selskaper på området. Flere selger også tjenester til selskap utenfor Norge.

Med den store mengden informasjon som er tilgjengelig, er det mange som er opptatt av de særlige kvalitetene arkivmateriale har som autentisk og unikt. Kunnskap om arkiv blir sett på som verdifullt i denne sammenhengen.

Forskningsinstitusjoner er fremdeles store brukere av arkiv. Noen forskningsmiljøer har uttrykt skepsis til bortfallet av arkivinstitusjonenes rolle i prosessen med å velge ut bevaringsverdige materiale. De mener dagens løsning hvor alt bevares er mindre tilrettelagt for forskning.

5.1 Hvordan kom vi hit?

Scenariotet *Historiefortellerne* er resultat av et velstående Norge, bl.a. takket være effektiv bruk av tekniske løsninger og et dynamisk næringsliv. Kunnskap blir sett på som viktig, men man ønsker også å bli underholdt og arkivene har klart å gjøre seg aktuelle gjennom sammenslåingen med bibliotekene. Samfunnet er generelt opptatt av historie og autentisitet, og bevaring av dagens kulturarv blir sett på som viktig.

5.1.1 Fra olje- til IKT-økonomi

Norge er fortsatt et rikt land og man har klart overgangen fra olje- til IKT-økonomi uten store problemer. Nordmenns raske omfavning av ny teknologi, både i bruk og som fag, har bidratt til utvikling av flere sterke IKT-miljøer i norsk

næringsliv. Miljøene har vokst fram til dels i skyggen av oljeindustrien, men med stor selvillit. Flere bruker IKT-kunnskap utviklet innen offshoredrift til å utvikle programvare på nye områder. Mange av bedriftene er opprinnelig norske, men etter hvert oppretter også mange utenlandske bedrifter kontorer og utviklingsavdelinger i Norge, og mange av de norske bedriftene blir også kjøpt opp av internasjonale IKT-selskaper. Norge blir en viktig del av den globale kunnskapsøkonomien. Det sies at det man betaler ekstra for norsk arbeidskraft, får man tilbake i kvalitet og effektivitet. Man må betale litt ekstra for de beste! Særlig innenfor programvareutvikling og brukervennlige applikasjoner gjør det norske IKT-miljøet det godt.

I 2023 viser tall fra SSB at norskproduserte dataprogrammer er en av Norges største eksportartikler. Nærings- og handelsminister Gunn Skap uttaler i den forbindelse følgende: «I dag er vi en kunnskapsnasjon! Vi er ikke lenger avhengige av råvareeksport for vår handelsbalanse. Nå er det offisielt at den største verdien vi har er hodene våre!»

Det norske IKT-eventyret fører til at både det offentlige og det private Norge har god råd. Mange ønsker å bruke den økte velferden på opplevelser og kunnskap. Det er også en holdning i samfunnet at en av de viktigste oppgavene til det offentlige er opplysning og kunnskapsspredning. Medusa får etter hvert en viktig rolle her, og fyller et behov for autentisk historisk dokumentasjon, samtidig som de også klarer å skape opplevelser.

5.1.2 Eldrebølgen oppleves som en krusning

Tekniske løsninger, økt pensjonsalder og en sterk økonomi gjør at den fryktede eldrebølgen

ikke har skapt vesentlige problemer i Norge. For de fleste oppleves økningen av antall eldre som uproblematisk. Tekniske løsninger og et effektivt helsevesen har gjort at man ikke trenger å øke budsjettene eller sysselsettingen i helsevesenet så mye som man trodde på begynnelsen av 2000-tallet. I 2018 ble pensjonsalderen økt til 70 år, noe som av de fleste ble sett på som helt naturlig og faktisk ønskelig. Protestene kom fra grupper de fleste oppfattet som marginale. Det er en allmenn oppfatning at økt levealder også må bety lengre tid i arbeidslivet.

5.1.3 Økt fokus på fortiden og bevaring

Den økte levealderen og økning i antall eldre har likevel en sosiokulturell påvirkning på samfunnet. Mange eldre opplever at de har bedre tid og god råd, og dette vil de gjerne bruke til å bli bedre kjent med sin egen historie. Dette, kombinert med teknologi som gjør arkivene mer tilgjengelige, gjør at etterspørselen etter arkivtjenester er stor. Samfunnet er generelt opptatt av historie og autentisitet, og arkivsektoren er flink til å presentere materialet sitt på en spennende måte.

I 2012 blir Nasjonalbiblioteket, Riksarkivet, statsarkivene, de kommunale arkivene og bibliotekene slått sammen til *Statlig bevaring og formidling av informasjon og dokumentasjon*. Institusjonen med det lange navnet får snart et kortere tilnavn, Medusa. Sammenslåingen fører på sikt til en styrking av alle institusjonene, og er med på å fjerne noe av det «støvete» imaget til arkivsektoren. Ved samlokalisering med bibliotek og mer utadrettede og publikumsvennlige aktiviteter blir sektoren mer synlig og tidsaktuell. Stadig mer digitalt arkivmateriale og befolkningens

utstrakte bruk av nettilkoblede informasjonsflater, bidrar til at man når fram til en stadig større del av befolkningen. Den bedrede tilgjengeligheten gjør at mange får øynene opp for alle skattene man kan finne i arkivene. Ikke minst er de som arbeider i formidlingsinstitusjonene flinke til å finne og presentere gode historier og skape blest om arkiv.

I 2016 åpner Medusa for at man kan lagre personlig, privat arkivmateriale for eksempel fra sosiale medier, og oppretter såkalte digitale kirkegårder. Personer gir selv Medusa en post mortem-tilgang til eget materiale, ved å oppgi passord og skrive under på en tillatelse. Begrunnelsen er at dette er viktig samtidsdokumentasjon og en del av vår kulturarv, men det skaper en stor debatt om hva slags materiale som er relevant å bevare. Skepsisen går stort sett på at mye av informasjonen vil være uinteressant, fremfor at man er bekymret for personvern. Likevel er det mange som ønsker å få bevart sitt eget materiale, og åpningen av de digitale kirkegårdene får mye oppmerksomhet i media. Kjente kulturpersonligheter og politikere er blant de første til å gi tilgang til sine digitale spor.

5.2 Ubehag: For mye fjas?

Leserinnlegg i Aftenposten 01.12.2030

Jeg leser med skrekk og gru om det nye spillet til Playlists. Besøk din døde bestemor? Det høres ikke bare helt grotesk og morbid ut, men det er vel på ingen måte i tråd med vanlig folkeskikk å bruke private e-poster og sosiale sider til denne type underholdning?

Jeg var en av mange som var skeptisk til at det offentlige skulle bruke penger på å bevare privatpersoners arkivmateriale. Ikke bare fordi dette er sløsing med offentlige penger, men også fordi man aldri vet hva materialet blir brukt til. Et hologram med en død slektning? Jeg kan knapt tenke meg noe verre og mer absurd!

Er det dette den norske arkivsektoren skal brukes til? Jeg mener det er mangel på respekt for individene som har donert sitt materiale til Medusa og viser at dette underholdningsfjaset har gått for langt! Nå må det offentlige snart begynne å arkivere saklig og relevant materiale og ikke dette fjaset. En ting er i alle fall sikkert, mine private arkiver får dere aldri!

SCENARIO 2: SIN EGEN LYKKES SMED

Dette er fortellingen om en verden med tilfeldig og fragmentert datafangst, og hvor samfunnet etterspør opplevelser og kunnskap fra arkivene. I en situasjon hvor mengden digitalt skapt materiale er enorm og materialet er vanskelig tilgjengelig, skal arkivsektoren tilby mye mer enn å dokumentere rettigheter.

Statens arkivmyndighet begrenser seg til å bevare grunnleggende rettighetsinformasjon knyttet til skatt, helse, omsorg og eiendom, samt å føre tilsyn med at arkivsystemene som anvendes av de regionale arkivene følger visse minimumsstandarder.

Som en konsekvens av knappe offentlige bevilgninger, har arkivinstitusjonene mange steder søkt samarbeid med andre institusjoner og private bedrifter. I de senere årene har det dukket opp flere typer private selskaper som benytter tilgang til arkivene som viktigste ressurs i sin forretningsidé. Samarbeid mellom arkivinstitusjonene og underholdningsbransjen er vanlig, men det finnes også andre konstellasjoner, som for eksempel den mellom arkiv og advokater og jurister.

Private selskap tilbyr arkivtjenester til enkeltpersoner mot betaling, slik at den enkelte kan få samlet og bevart dokumentasjon om seg selv. Staten har ansvar for, og også monopol på, materiale knyttet til helse, oppvekst og eiendom, som bevares av Arkivdirektoratet, men også på disse områdene er dokumentasjonen mangelfull.

15. februar 2030

6.1 Panem et circenses i arkivsektoren

Klokken er 10 om formiddagen torsdag 14. februar, og den årlige arkiv-, teknologi- og underholdningskonferansen, populært kalt ATU-konferansen, har akkurat åpnet. Konferansen er et samarbeid mellom systemleverandørene FindIT, eArchive og OpenArch, Riksarkivet og de fire regionale arkivinstitusjonene. Vertskapet går på rundgang, og i år er det Trønder-MAT sin tur.

Trønder-MAT er et resultat av sammenslåingen

av arkivinstitusjonene i Trøndelag og Trondheim, Trøndelag Teater og Museum Trøndelag. Den nye organisasjonen har nå eksistert i tre år, og direktør Kent-Ove Andresen har ledet den fra starten av. Vi griper fatt i ham etter at han er ferdig med å ønske alle deltakerne velkommen, og spør ham om sammenslåingen fant sted som svar på krav fra publikum, eller reduserte offentlige bevilgninger. Andresen svarer: «Begge deler. Det kan ikke legges skjul på at alle tre sektorer, og arkivsektoren i særdeleshet, slet økonomisk på grunn av kutt i de offentlige bevilgningene. Takket være sammenslåingen har vi klart å redusere en del kostnader, samtidig som det har blitt lettere for oss å hente inn private midler, for eksempel fra sponsorer. Men den viktigste og mest spennende effekten av å forene krefter har definitivt vært de mulighetene vi har fått til å skape et mye mer spennende tilbud til publikum. Nå kan vi for eksempel friste med skreddersydde teaterforestillinger om en familie gjennom generasjoner basert på autentisk materiale, eller tilsvarende om en bedrifts historie. Det siste har vist seg å være veldig populært i forbindelse med teambuilding og julebord.»

«ATU-konferansen er et møtested for hele arkiv- og underholdningsbransjen. Hvordan er samarbeidet i sektoren sånn generelt?» Andresen trekker på det: «Nei...vi samarbeider vel i grunnen ikke noe særlig. Det skyldes kanskje litt sløvhet, men aller mest at vi har valgt så forskjellige forretningsmodeller. Mens man i Trøndelag har valgt å satse på et samarbeid mellom arkiv, museum og teater, har man i Rogaland valgt å satse spesielt på tjenester rettet mot advokater og jurister. «Advokater og jurister,» utbryter Morgenbladet, «Det må du forklare nærmere!»

«Det begynte med at FindIT overtok arkivdanningsfunksjonene til StatSea og flere av de andre store energiselskapene i Rogaland. Da flere av de offentlige arkivskaperne i distriktet skulle anskaffe nytt arkivsystem valgte de også FindIT, og alt lå da til rette for et samarbeid. Det hele endte med at Statsarkivet i Stavanger tilbød seg å overta ansvaret også for de private selskaperes arkiver. FindIT står for dokumentfangsten og andre tjenester i forbindelse med arkivdanningen, og for driften av systemet, mens Statsarkivet er de eneste som kan søke opp og hente ut dokumenter. De tjener masse penger på å levere tjenester til advokater i forbindelse med nasjonale og internasjonale rettssaker. I tillegg er betalingsviljen for tilrettelagt materiale høyt innenfor forskning og utvikling. Ganske sært i grunnen, og langt fra det underholdningsfokuset vi andre forholder oss til. Men hver region bestemmer jo for seg.»

Lederen for Bergensarkivene, Marit Huseby, slutter seg til samtalen. «Det er interessant hvor forskjellige de regionale løsningene er», skyter hun inn, «i Hordaland har vi satset på å gjøre digitalarkivet vårt relevant for brukere langt utenfor juristenes rekke. Vi har gjort en kjempejobb med å digitalisere analogt materiale de siste ti årene, og vi har tilgjengeliggjort både private og offentlige arkiver fra et bredt spekter av samfunnsområder og ulike typer av virksomhet. Resultatet er at vi har en kjempespennende tjeneste som er en gullgrube for aktører i underholdningsbransjen. At vi fremstår som attraktive merker vi også på pågangen på utstillingen vår her på konferansen.» Hun løper avgårde for å kapre en av de store filmprodusentene idet han spaserer forbi.

Det gjelder å være på hugget hvis man vil overleve i arkivsektoren for tiden. Staten er kun interessert i å finansiere arkivtjenester innenfor skatt, eiendom, oppvekst og helse, men ikke engang der har man klart å samles rundt en felles systemplattform. Kommunene og de regionale helseinstitusjonene har valgt forskjellige systemløsninger og jobber etter forskjellige standarder, slik at det blir store regionale forskjeller når det gjelder hva slags dokumentasjon og hva slags arkivtjenester staten kan tilby innbyggerne i de forskjellige delene av landet.

«Vil du si at Arkivdirektoratet har spilt fallitt?» spør vi nasjonalarkivaren, som selvfølgelig også er tilstede på konferansen. «På ingen måte», svarer han, synlig irritert over vårt tendensiøse spørsmål. «Direktoratets ansvar er å utarbeide kravspesifikasjoner som arkivsystemene må oppfylle. Alle vet at de teknologiske standardene spriker i alle retninger, og at man ikke har klart å enes om felles løsninger. Det er noe Direktoratet neppe kan stilles til ansvar for.» «Dessuten», tilføyer han, «må jeg få lov til å påpeke at vi sikrer alle Norges innbyggere tilgang til sitt personlige arkiv via altinn. I tillegg til opplysninger knyttet til skatt og ligning, har alle her tilgang på informasjon knyttet til helse, oppvekst og eiendom.»

«Men er det ikke slik at informasjonen her ofte er mangelfull,» lurer Morgenbladets utsendte på. «Det har forekommet tilfeller der tekniske problemer har ført til at opplysninger ikke har blitt korrekt overført fra arkivskapernes systemer til våre», innrømmer han, «men dette skjer kun unntaksvis, og blir rettet opp så fort det oppdages. En aktør som har klart å utnytte den uryddige situasjonen til sin fordel er MyArchive. Selskapet henvender

seg til privatpersoner, og tilbyr mot betaling å samle og bevare all den dokumentasjonen kunden måtte ønske å bevare om seg selv. «Hvordan vil du beskrive en typisk kunde hos dere,» spør vi daglig leder for den norske filialen. «Vel, våre kunder er typisk høyt utdannede og med en inntekt over snittet. Det er personer som innser hvor kritisk det er å ha all dokumentasjon om seg selv samlet på ett sted. Det kan dreie seg om vitnemål, attester fra tidligere arbeidsgivere, byggetillatelser til hus og garasje og så videre. Mange har erfart at denne type informasjon kan gå tapt om de ikke sørger for datafangsten selv. Det kan vi hjelpe dem med. Det ville vært svært nyttig for våre kunder om staten ga slipp på monopolet når det gjelder helseinformasjon, men det ser ikke ut til å skje med det første. Det ville være så enkelt å kunne samle alt på et sted.»

«Og hva med den ferske satsingen deres på spill og underholdning,» lurer Morgenbladets utsendte på. «Utnyttelse av arkivdokumenter i underholdningsbransjen er i og for seg ikke noe nytt, det har vi sett i hvert fall de siste 10 årene – for å ikke si 20. Kunnskap og underholdning er nært beslektet. Tenk bare på Espens Søbyes arkivstudie av Johan Scharffenberg fra 2010, den har blitt stående som en klassiker på bruk av arkiv i kunnskapsformidling, og er en pioner på feltet. Arkivmateriale benyttes som utgangspunkt og styrer fortellingen. Siden har jo underholdningsaspektet bli mye viktigere. Det som er nytt hos oss er at vi tilbyr enkeltpersoner spill og underholdning basert på materialet om dem selv. Spillene blir bedre dess mer materiale vi har, så vi oppfordrer kundene til å få bevart så mye som mulig – chathistorikk for eksempel. Kundene har stort

sett ikke noe i mot dette – alle vil jo ha autentiske historier! En åpenbar fordel med dette produktet er for øvrig at vi når yngre kunder, de som ikke har begynt å bekymre seg for rekken av vitnemål og attester, men som har tid og lyst til å leke.»

Morgenbladet avslutter sitt ATU-besøk med å få demonstrert et av spillene. Og vi gir MyArchive rett i at det ikke er noen grunn til å deppe hvis du ikke har noen Valentine-date i år – da kan du bare gjenoppleve en mer vellykket 14. februar fra din fortid. Så fremt du har sørget for å få arkivert alle bilder og meldinger fra kvelden da.

6.2 Hvordan kom vi hit?

Scenarioet *Sin egen lykkes smed* er et resultat av et Norge hvor eldrebølgen har slått til med full kraft, hvor økonomien er presset, og hvor statens oppgaver har blitt kraftig redusert. Arkivsektoren er blant taperne i kampen om offentlige budsjettmidler, og har blitt tvunget til å fokusere på produkter det finnes betalingsvilje for. Etter tiår med virtuell iscenesettelse har man gått lei av falske identiteter, og ønsker autentisitet. Dette har mange arkivinstitusjoner klart å utnytte i sin favør.

6.2.1 Eldrebølgen skyllet inn over landet

Alt fra begynnelsen av 2000-tallet hadde den såkalte eldrebølgen vært et hett diskusjonstema i og utenfor politiske kretser, men uten at man klarte å gjøre viktige grep for å håndtere konsekvensene av den. Mindre utkantkommuner begynte å slite økonomisk allerede på 2010-tallet, og i løpet av det kommende tiåret krevde helse- og omsorgstjenester så mye av de fleste kommunale budsjetter at staten så seg nødt til å øke bevilgningene til kommunesektoren

betydelig. Handlingsregelen for bruk av midlene i Pensjonsfond - Utland var det enighet om å overholde, slik at andre sektorer måtte ta kuttene. Opinionen aksepterte i større og større grad at statens oppgaver måtte reduseres, og at den kun skulle stå for noen utvalgte oppgaver. I en rest av sosialdemokratisk ånd ble det besluttet at statens hovedoppgaver var å sikre et akseptabelt transportnett, et utdanningssystem som gav alle like muligheter, og et helsevesen som tilbød alle et godt og dekkende tilbud i alle livets faser.

6.2.2 Verden har blitt fragmentert og uten noe tydelig maktsentrum

Etter finanskriser i flere runder på 2010-tallet har ikke verden klart å finne tilbake til en fredelig likevekt. Rivaliseringen mellom USA og Kina slo ut i full blomst med valutakrigen i 2014 og har ikke funnet noen permanent løsning. I fravær av et tydelig maktsentrum har det vokst fram en rekke regionale handelsavtaler og samarbeidsclustre. Norge har blitt stadig mer marginalisert, en tendens som ble forsterket av EUs oppløsning i 2022. I 2030 er Norge på søken etter nye, stabile samarbeidspartnere innen så vel handel som i internasjonale politiske spørsmål, og vender seg like gjerne østover som vestover.

6.2.3 Norsk økonomi i stillstand

Etter at oljeinvesteringene for alvor falt drastisk på begynnelsen av 2020-tallet, har ikke Norge klart å bygge opp en ny ledende teknologisk næring. Størst kraft er det i kultur- og underholdningsnæringene, som fremdeles lever godt på befolkningens umettelige behov for å bli underholdt.

I takt med at Pensjonsfond – Utland ikke vokser mer, har de politiske diskusjonene blitt tøffere, og det en gang så bortskjemte norske folk har begynt å forstå hva reelle prioriteringer er. Terskelen for å la private aktører støtte eller erstatte det offentlige på ulike områder har blitt lavere og lavere i løpet av de siste fem årene. Prinsipielle diskusjoner rundt betydningen av å la det private få overta utvalgte oppgaver blir avvist med et skuldertrekk, og fremstår nærmest som en selskapslek.

I fravær av en tydelig nasjonal næringspolitikk har de enkelte regionene vært nødt til å ta egne grep. Graden av suksess varierer kraftig, med Stavanger-regionen som et av de mest vellykkede eksempler. Der har man klart å trekke veksler på erfaringen fra oljealderen, og henter nå ut kraft fra sjøen basert på det siste innen salt-, vind- og bølgekraftteknologi. Statoil skiftet navn til Statsea i 2021.

6.2.4 Arkivsektoren er blant taperne i kampen om offentlige midler

Den vanskelige situasjonen i norsk økonomi har gått hardt utover blant annet arkivinstitusjonene, som har fått sitt mandat betydelig redusert. Intensjonene i den siste arkivmeldingen, som ble ferdigstilt i 2014, har aldri blitt realisert, og man har ikke engang tatt seg bryet med å forfatte en ny melding. Arkivloven har blitt endret i flere omganger, og etter den siste revisjonen i 2025 er Arkivdirektoratets rolle å bevare grunnleggende rettighetsinformasjon knyttet til skatt, helse, omsorg og eiendom, samt å føre tilsyn med at arkivsystemene som anvendes av de regionale arkivene følger visse minimumsstandarder.

Utover dette er det opp til den enkelte region å vurdere hva som bør bevares.

Siden det følger svært lite midler med friheten til å bevare etter egen vurdering, er inntjeningspotensialet et viktig moment i regionenes betraktninger rundt hva som er arkivverdig. Flere av regionene har enten inngått svært vellykkede samarbeid med kultur- og underholdningsinstitusjoner, eller har lyktes med å produsere tjenester disse institusjonene er mer enn villige til å betale for. Resultatet er at institusjonsprofil og tjenestetilbud varierer sterkt fra region til region.

6.2.5 I et mylder av virtuelle muligheter ønskes autentisitet

I løpet av de siste 20 årene har mer og mer av våre liv blitt flyttet over i den virtuelle sfære. Det begynte med Facebook, fortsatte med Second Life og kulminerte med utviklingen av nanodrakter som ga en så realistisk opplevelse av fiktive situasjoner at det nesten ble umulig å skille mellom det virtuelle og det virkelige. Nå som euforien har lagt seg, og de fleste har skjønt at det ekte, levde livet gir mest lykke på lengre sikt, har etterspørselen etter det autentiske eksplodert. Man ønsker å gjenoppleve egen fortid, framfor å projiseres inn i en tenkt framtid eller en parallell, virtuell verden. Denne utviklingen har arkivinstitusjonene klart å utnytte i stor utstrekning, internasjonalt så vel som i Norge. I løpet av de siste to årene har de regionale arkivene i særlig Trondheim og Bergen klart å etablere svært originale og kreative konsepter som har vakt interesse langt utenfor Norges grenser. Folkloristene ved Universitetet i Oslo mener at vendingen mot det autentiske trefrer den urnorske, jordnære folkesjelen, og at den

norske arkiv- og underholdningsbransjen bør ha alle forutsetninger for å hevde seg på det internasjonale markedet.

6.3 Ubehag: For mye fortolkning?

Atu.no/si-din-mening

Jeg er i harnisk etter å ha deltatt på årets ATU-happening, og ønsker å formidle noen grunnleggende innspill til arrangørene av denne såkalte «konferansen». Jeg har 40 års erfaring som arkivar, og har alltid følt jeg har tjent samfunnet gjennom jobben min. Gjennom nitid, grundig og tålmodig arbeid har jeg sikret at arkivverdig dokumentasjon har blitt tatt vare på for ettertiden. Det er klart at også vi arkivarer innimellom må utøve skjønn – selv med et tydelig regelverk er det ikke alltid innlysende hvordan dokumenter skal beskrives – men vi bør aldri driste oss til å fortolke innholdet. Vi skal bevare, ikke fortolke! Alt arkivert materiale bør behandles med respekt og varsomhet. Dette prinsippet virket det som om arrangørene av «konferansen» rett og slett har forkastet. Hele programmet bar preg av en aksept, for ikke å si forherligelse, av tanken om at arkivmateriale skal kunne brukes i fortellinger, forestillinger og spill.

I stedet for å være opptatt av arkivenes verdi som samfunnets kollektive hukommelse, har man gått seg vill i noen fikse ideer om at arkivene skal underholde, og at underholdningsindustrien skal bli vårt nye levebrød. For noe tøv! Man kan da ikke leve av å underholde hverandre. Norges framtid sikres gjennom produkter og tjenester som dekker folks virkelige behov – og dette må dokumenteres på en skikkelig og seriøs måte.

SCENARIO 3: KREV DIN RETT

Det er historien om en verden hvor datafangsten er tilfeldig og fragmentert og hvor samfunnet kun etterspør rettighetsdokumentasjon fra arkivsektoren. Private, internasjonale arkivselskaper dominerer arkivlandskapet. I en globalisert verden tilbyr private selskaper arkivordninger som samler inn informasjon om kunder fra hele verden. I mangel av gode, interne arkivdannings-systemer og systematisk bevaring for ettertiden, tilbyr private arkivselskaper koordinert og samlet dokumentasjon for dem som betaler for det, både arkivskapere og privatpersoner.

I offentlig sektor er det tilfeldigheter som avgjør hvilke arkivsystemer de 90 kommunene i Norge velger, og hva slags materiale som regnes som arkivverdig og bevares over tid.

I dette bildet har arkivinstitusjonene som er eid av det offentlige en vanskelig oppgave i forhold til bevaring av arkivmateriale over tid. Situasjonen preges av fragmenterte og ulike systemer og regionale forskjeller når det gjelder hva som blir ansett som arkivverdig. Dokumentasjon knyttet til enkeltpersoners rettigheter og forvaltningens

og andre arkivskaperes virksomhet er dessuten spredt i offentlige og private institusjoner og selskap.

Staten har i 2030 utviklet systemer for arkivdanning i statlig virksomhet som følger samme oppbygging og system. De 90 kommunene i Norge har flere ulike systemer, og det varierer sterkt hva slags materiale kommunene velger å bevare. Kommunene har hovedansvaret for arealplaner, primærhelsetjenesten, utdanning og sosiale tjenester. De kommunalt skapte arkivene fungerer som regel greit for plan- og byggesaker, men for helse, utdanning og sosiale tjenester er det ofte problematisk at variasjonen i de kommunale arkivtjenestene er så store. Regelverket gir rom for tolkninger og skjønn fra kommunenes side, særlig når det gjelder hva som er arkivverdig. For mennesker som beveger seg mellom kommunene, og utenfor Norges grenser, skaper mangelen på koordinerte systemer fort problemer.

Globalisering gjør også at stadig flere beveger seg over grensene og mellom landene. Særlig

for Norges øvre middelklasse er utdanning, arbeidserfaring og helsebehandling fra flere land mer vanlig enn uvanlig. Helseminister Liv Friske personifiserte dette da hun uttalte at hun «er fra Trøndelag, passet er norsk, utdannelsen engelsk og amerikansk og arbeidserfaringen fransk, engelsk og norsk. Men til syvende og sist er jeg Liv Friske». Lappeteppet av erfaringer som mange har, gjør det vanskelig for den enkelte å ha oversikt over hvor all relevant dokumentasjon befinner seg.

Private selskaper løser dette for mange ved å samle inn materiale og lagre det for brukere som betaler for det. Oppdatert og detaljert helseinformasjon, utdanningsbevis og karakterer og referanser fra arbeidsgivere er noe av det de private selskapene holder orden på. Materialet gjøres lett tilgjengelig for den enkelte, og har stor troverdighet fordi selskapene arbeider mye med å sikre materialets autenticitet og integritet. Enkelte arbeidsgivere stoler ikke på utdanningsbevis som ikke er godkjent av disse arkivselskapene, og mange opplever at det er vanskelig å få sykehusbehandling i utlandet uten helsemapper fra arkivselskapene.

En viktig politisk debatt går på hvorvidt staten skal betale private selskaper for minimumsmapper for de såkalte arkivløse. Det er i utgangspunktet stor enighet om at dette er en viktig sak, men å prioritere den i tøffe budsjettdebatter har vist seg å være vanskelig. I Infrastrukturdepartementet sies det at det ikke vil skje før man får sitt første dødsfall som resultat av mangelfulle arkiver. Dette har heldigvis ikke skjedd enda.

Arkivtilsynet, som også er en markant aktør i mediene, fører tilsyn med at arkivdanning og

Utdrag fra bloggen til «Stresset mamma, flink pike» 11.10.2030

Jeg holdt på å klikke i dag. Hvorfor lå ikke fjerningen av mandlene som lille Lisa gjorde i Portugal inne i helseappen hennes? Arkivselskapet Sigma er jo som regel oppdatert på alt! Til og med helseappen min, som barndomskommunen min klarte å rote vekk, fant de fram til. Men jeg hadde jo med Lisas chip i Lisboa, informasjonen må jo være lagret! Har de rotet det vekk? Det kan jo ikke være mulig!

«Ja det er Sigma, hva kan vi hjelpe deg med? Fjerning av mandler i Portugal sier du? Er det behandlingen som ble gjort i Lisboa i september 2029? Beklager, den har visst blitt lagret feil. Om få minutter vil du finne den i appen til datteren din. Vi beklager rotet. Du må bare ta kontakt om det er noe annet du lur på!»

Puh! Men etter at familien min har vært gullkunde hos Sigma i alle år er det jo utrolig at ikke mappene er helt oppdatert. Men nå virker det som om alt er på plass. Jeg kan puste lettet ut. Etter alt rotet med informasjonen som forsvant under kommunesammenslåingen, og som førte til at faren min fikk feil behandling, har jeg vært nesten sykkelig opptatt (ifølge Mikkel i alle fall!) av at all viktig dokumentasjon for familien min er oppdatert og arkivert ordentlig!

Da er det bare å gå i gang med å finne oppskrifter til middagsselskapet på lørdag. Er det noen av dere lesere som kan hjelpe meg?

bevaring foregår på forsvarlig måte. Tilsynet driver ettersyn med både kommunene, staten og de private arkivselvskapene, og er med på å gjøre samfunnet bevisst på viktigheten av arkiv. Men utover å påpeke feil har Arkivtilsynet liten reell makt og få sanksjonsmuligheter mot kommuner og andre som ikke følger retningslinjene. Arkivtilsynet og Riksarkivet har Infrastrukturdepartementet som eier, og blir sett på som en viktig del av samfunnets infrastruktur. Samarbeid med private blir likevel ikke sett på som problematisk.

Det er uklart rundt hvem som har ansvar for langtidsbevaring av arkivmateriale. Kommunene skal i prinsippet deponere kopier av alt digitalt materiale i Riksarkivet, men brorparten av digitalt skapt materiale befinner seg i praksis bare i kommunale virksomheter og i kommunale arkiv-institusjoner. For materiale eldre enn 1990 har man relativt god oversikt, men etter dette er det både mye rot og store hull. Riksarkivar Khalid Osterås har lenge advart mot at hvis Riksarkivet ikke får ressurser til å rydde opp vil mye verdifullt arkivmateriale gå tapt, men langtidsbevaring av arkivmateriale blir ikke prioritert i pressede statsbudsjett. Dessuten mistenker mange Riksarkivaren for at han i realiteten ønsker å ta arkivansvaret fra kommunene, noe som er en politisk umulighet grunnet kommunenes sterke stilling. Det er heller ikke politisk fokus på arkivenes potensielle rolle for områder som forskning og opplevelse. Fokus er på bevaring av rettighetsdokumentasjon, og så lenge private selskaper og kommunene hovedsakelig tar seg av dette, blir det vanskelig for riksarkivaren å markere seg i kampen om tildelingene på statsbudsjettet.

7.1 Hvordan kom vi hit?

Scenarioet *Krev din rett* har utviklet seg etter en kommunereform som ble gjennomført uten vekt på å sikre gode kommunale arkivløsninger. Eldrebølgen tvinger fram sterkere prioriteringer i de offentlige budsjettene, noe som gjør at mange kommuner privatiserer deler av velferdstilbudet. Stadig flere av dem som har råd til det kjøper seg også et utvidet tjenestetilbud fra private aktører. Økt globalisering gjør at stadig flere nordmenn tilbringer store deler av livet sitt utenfor Norge. Dette fører til en verden hvor private selskaper dominerer arkivsektoren i Norge.

7.1.1 Kommunesammenslåing

I 2015 gikk et flertall av partiene på Stortinget inn for kommunesammenslåing. Fylkesleddet ble fjernet og man gikk fra 430 kommuner til 90. Dette skjedde ikke uten protester, men det var stor enighet om at det var for mange kommuner i utgangspunktet, og at de opprinnelige grensene var uhensiktsmessige og førte til ineffektiv organisering. Det ble argumentert med at man trengte en kommuneinndeling som var tilpasset sysselsetting og bosettingsmønstre i dagens Norge, og at færre kommuner ville gjøre det mulig fortsatt å tilby gode, universelle velferdsordninger.

Kommunesammenslåingene førte til at mye arkivmateriale gikk tapt. Overføring av data fra gamle til nye systemer og misforståelser og manglende avklaringer av ansvar førte til at det i 2018 oppsto flere arkivrelaterte skandaler. Flere pasientjournaler i trønderske kommuner var blitt borte, noe som førte til en rekke feilbehandlinger ved Sankt Sunnivas hospital. Høsten 2018 kom det også fram at situasjonen i Trøndelag

ikke var et unntak. Flere tusen mennesker sto helt uten dokumentasjon fra sin befattning med kommunale helsetjenester, og for enda flere var det store mangler i de journalene som tross alt fantes.

Omtrent samtidig oppdaget man at kommunene på Sørlandet hadde rapportert inn feil informasjon til skatteetaten i etterkant av kommunesammenslåingene. Tusenvis av skatteyttere hadde fått feil i ligningene sine i flere år på grunn av dette. De fleste hadde betalt for mye. Sinnene på Sørlandet sto i kok, og rådmannen i Nedenes var nødt til å gå av i november 2018.

Staten gikk inn for å rydde opp og Arkivtilsynet ble opprettet, men det hadde verken myndighet eller kapasitet til å ordne opp i ettertid, og mange av tapene var dessuten uopprettelige. Tre tidligere arkivarer gikk sammen med et forsikringsbyrå om å danne det første private arkivselskapet i Norge, Sigma. Dette var sterkt inspirert av lignende selskap i Frankrike og USA. Med autorisasjon fra Arkivtilsynet klarte arkivselskapet Sigma å finne fram til arkivmateriale man trodde var tapt. Sigma etablerte også tjenester for innsamling og bevaring av dokumentasjon knyttet til enkeltpersoner, slik at de som betalte for det var forsikret mot lignende hendelser i framtiden.

Kort tid etterpå oppstod det flere slike private arkivselkaper. De fylte et hull i det offentlige tjenestetilbudet som samfunnet var blitt svært bevisste på. Skandalen i Trøndelag og på Sørlandet førte til at betalingsvilligheten for slike tjenester var økende, og ideen spredde seg fort til resten av Norden og Europa. I en verden med stor mobilitet både geografisk, i utdanningsløp og i yrkeslivet, var det stort behov for tjenester som samlet

dokumentasjon om den enkelte og holdt den tilgjengelig og intakt over tid.

7.1.2 Økt globalisering

Globalisering og økt handel øker jevnt fram mot 2030. Verden oppleves som stadig mindre og erfaringer fra utlandet blir sett på som en fordel og en forutsetning innenfor mange yrker. Gjennom internasjonale avtaler er Norge en del av et internasjonalt arbeids- og studiemarked. Man mottar også stadig flere studenter og arbeidssøkere i Norge. Et trekk ved nordmenn som drar til utlandet, er at de som regel kommer hjem til Norge etter noen år ute, mens mange av de som kommer til Norge for å arbeide blir. Gode velferdsordninger og gode lønninger gjør at særlig østeuropeiske arbeidere velger å slå seg ned i Norge med sine familier.

7.1.3 Eldrebølge fører til pressede statsbudsjett og privatisering

Til tross for at Norge mottar flere unge barnefamilier fra Europa som slår seg ned i landet, er Norge i likhet med resten av Vest-Europa preget av en aldrende befolkning. En økning av pensjonsalderen til 68 år forhindrer ikke det faktum at det meste av statsbudsjettet går til pensjon og helseordninger, i tillegg til rettsvesen, forsvar og andre statlige kjerneoppgaver. I pressede statsbudsjetter er det lite rom for mer enn nødvendig forskning. Stadig mer av offentlige oppgaver som ikke er sentrale velferdsoppgaver blir privatisert, men dette varierer mellom kommunene.

Erkjennelsen av at det er nødvendig å prioritere bruk av begrensede offentlige ressurser var en av årsakene til at man fikk igjennom

kommunesammenslåingene. Kommunene ble lovet økt selvstyre og de står i større grad friere til å velge egne løsninger. Stadig flere velger å privatisere deler av sine velferdstilbud som helse-tjenester og deler av utdanningstilbudet. Gradvis øker aksepten for private løsninger. Mange opplever at enkelte private aktører leverer bedre tjenester enn det offentlige. De som har råd til å betale litt ekstra får et mye bredere og mer spesialtilpasset tilbud.

7.2 Ubehag: Hva med de arkivløse?

Innlegg på bloggen «Stresset mamma, flink pike»

Støtt minimumsmapper for alle!

Jeg skulle gjerne hatt en arkivordning med Sigma slik du har! Dessverre har jeg og mannen min ikke råd til det. Vi har mer enn nok med å få hverdagsøkonomien til å gå opp. Jeg ligger ofte våken og lurere på om Kongsberg kommune har orden på helse-mappene våre. Hva skjer om dattera mi med diabetes må legges inn i Drammen og de ikke får med seg at hun er allergisk mot penicillin? Ja, du kan tenke deg hvor mange skrekkscenarier en stresset mamma kan komme på midt på natten!

Derfor håper jeg at du blir med på å signere oppropet vårt «Minimums-mapper for alle» (www.minimumsmapper.no). Vi mener det er statens ansvar å sørge for at alle har en oppdatert mappe, med det viktigste av informasjon. Noen kommuner har allerede inngått avtaler med selskaper som Sigma for å ordne dette, men det bør være landsdekkende!

Takk for morsom lesning så langt!

SCENARIO 4: SAMFUNNSBORGEN

Dette er fortellingen om en verden med helhetlig datafangst, men hvor man kun er opptatt av arkivsektorens samfunnsrolle i forhold til bevaring av rettighetsdokumentasjon. Både offentlige og private virksomheter sikrer omfattende dokumentasjon av egen virksomhet i arkivdanningsfasen, og materialet avleveres direkte til Samfunnsarkivet.

Det er mandag 19. august 2030, og Synnøve sitter spent på toget på vei til Tynset. Hun er på vei til sin første arbeidsdag hos Samfunnsarkivet. Etter fem års studier i arkiv- og informasjonsforvaltning ved Høgskolen i Lillehammer, er hun ivrig etter å begynne å bruke alt hun har lært i praksis. Hun lurar særlig på om hun kommer til å kunne anvende innsikten fra masteroppgaven hun ga tittelen *Arkiver som rettstatens garantist: tre erstatningssaker*. Synnøve har alltid hatt sterk rettferdighetssans, og ønsker å bidra til at de som har lidd urett får oppreisning. Synnøve er nærmest en aktivist for gode samfunnsinstitusjoner, og mener Samfunnsarkivet har en nøkkelrolle i å sikre at ingens rettigheter blir oversett. Bevisstheten om

arkivsektorens samfunnsrolle er hovedgrunnen til at hun brenner for arkivfaget.

Hun går av toget og følger skiltene til Samfunnsarkivet. Det ligger midt i sentrum, med storslått utsikt til Tronfjellet. Synnøve tar fram mobilen og holder den opp mot leseren ved inngangsdøren. Adgangen hennes ble aktivert for et kvarter siden. Hun smiler, fornøyd med at de har tatt høyde for at hun kunne være tidlig ute. Når hun kommer inn i den høytidelige resepsjonen ser hun at et par av de andre nye allerede er på plass. De er i alt fem håndplukkede kandidater som skal starte denne dagen: to jurister og to teknologer, i tillegg til henne selv. Med tanke på at det var over hundre søkere til disse fem stillingene synes hun at hun har all grunn til å være tilfreds.

Hun kommer fort i prat med de andre nye, men det blir brått stille når Samfunnsarkivaren kommer gående mot dem. Hun har nettopp blitt utnevnt av Justis- og rettighetsdepartementet, og er sånn sett ganske ny i jobben hun også. «Velkommen», sier hun, «til en av Norges viktigste institusjoner. Gjennom å jobbe hos oss vil dere

være med på å sikre at rettighetene til alle Norges borgere ivaretas. Når folk flest tenker på arkiver, tenker de på store mengder materiale lagret på servere som er gjemt i store fjellhaller. Vår oppgave er da også å bevare, men først og fremst å gjenfinne».

Både private og offentlige virksomheter dokumenterer alt som kan tenkes å være relevant for ettertiden. Alle arkivskapere avleverer direkte til Samfunnsarkivet i det øyeblikket materialet har blitt vurdert som arkivverdig. Lagringsplass er ikke noe problem, og det regnes som mer effektivt å bevare alt enn å sile ut det som anses som rettighetsdokumentasjon. Dessuten har man erfart at hva som anses som rettighetsdokumentasjon kan variere over tid. For tyve år siden tenkte få på viktigheten av å bevare kundeopplysninger hos spa-klinikker. Skandalene for 15 år siden rundt mangel på bevaring av pasientjournaler etter rynkeoperasjoner, endret de flestes syn på hva som var arkivverdig. Ved hjelp av GoogleMax og andre smarte søkemaskiner får arkivarene enkelt en oversikt over materiale som kan være relevant. Deretter må de bruke sitt eget skjønn for å vurdere hva som faktisk er vesentlig i den konkrete saken. Ofte trekkes også jurister inn i disse betraktningene, samt oversettere hvis de aktuelle dokumentene stammer fra virksomhet i utlandet, eller må hentes fra andre lands arkiver.

«Dere er kanskje for unge til å forstå dette, men papirdokumenter ble lenge ansett som mer verdifulle og autentiske enn elektroniske dokumenter.» De nyansatte humrer, og samfunnsarkivaren fortsetter «vel, den problemstillingen tilhører fortiden. Men alt dette papiret man var så begeistret for, skaper fortsatt en del arbeid for oss.

Vi har digitalisert alt tilbake til 1950, men hvis noen etterspør materiale som er eldre enn det, må dere inn i papirmagasinet og hente det frem. Papirarkivarene vil hjelpe dere med det. Siden papir tar mye plass er det ikke alt som finnes hos oss, og det kan hende dere må henvende dere til et av de tre regionale depotene som bevarer det som tidligere ble forvaltet av statsarkivene og de kommunale arkivinstitusjonene. Når dere har funnet de relevante dokumentene, digitaliserer dere dem og makulerer originalen. Det er viktig at dere husker dette, sånn at vi sakte, men sikkert kan bli kvitt papiret, og dermed også papirmagasinene.»

De fleste brukere forholder seg til Samfunnsarkivet gjennom Mitt arkiv, en applikasjon som er tilgjengelig på nettet. Mitt arkiv er også integrert med en rekke andre applikasjoner som Digital helsetjeneste og Jobbsøk. Opplæring i bruk av Mitt arkiv får man allerede som barn, siden arkivopplæring er på pensum i samfunnsfag fra fjerde klassetrinn. De som har behov for bistand for å finne frem til rettighetsdokumentasjon, kobler seg opp mot Samfunnsarkivet via Mitt arkiv. Her kan man legge igjen meldinger, chatte eller gjennomføre videomøter i vanskelige saker med behov for veiledning. Fysiske møter er ikke aktuelt, rett og slett fordi ingen andre enn de ansatte får slippe inn i Samfunnsarkivet av sikkerhetsmessige grunner.

«I tillegg til privatpersoner, er forskere vår viktigste brukergruppe. De kan ikke henvende seg direkte til oss, det må skje gjennom ansvarlig arkivar hos utdanningsinstitusjonen eller forskningsinstituttet de tilhører. Forskningsprosjektet vil da bli vurdert av oss, og såfremt det ikke er

juridiske hindre sørger vi for å oversende alle de dokumentene forskeren ber om. Å samarbeide med forskere er som regel veldig lærerikt og interessant, og ofte kan vi bidra med gjenfinning av materiale forskeren selv ikke hadde tenkt på». Alle de nyansatte nikker, og håper at akkurat de vil få jobbe med slike saker. «Vel, nok snakk», sier Samfunnsarkivaren, «nå skal jeg følge hver enkelt av dere til den avdelingen dere skal jobbe i, sånn at dere kan komme ordentlig i gang med første arbeidsdag. Oppgavene står i kø.»

8.1 Hvordan kom vi hit?

Samfunnsborgen er et resultat av en samfunnsutvikling hvor det offentlige har tatt ansvar for stadig flere oppgaver og tjenester, og hvor digitaliseringen har skutt fart. Ingeniørene har blitt samfunnets helter, og kultur blir betraktet som et privat gode. Det internasjonale klimaet er preget av fred og utstrakt grad av samhandling. Dette har blant annet resultert i felles standarder for arkivarbeid, noe som gjør konvertering, avlevering, langtidsbevaring og samarbeid på tvers av institusjoner og landegrenser betydelig enklere.

8.1.1 Gradvis styrking av arkivsektoren

Etter en lang og tornefull vei ble Stortingsmelding om arkiv vedtatt i 2013. Den inneholdt en klar visjon om en styrking av sektoren, og en satsing på digitalisering av analogt materiale. Det første konkrete resultatet av meldingen kom med vedtaket om opprettelsen av Samfunnsarkivet i 2014. Dette ble bestemt lokalisert på Tynset. Viktige oppgaver ble å utvikle kravspesifikasjoner for arkivdanningssystemer, føre tilsyn med at offentlige virksomheter overholdt arkivloven,

langtidsbevaring av avlevert arkivmateriale og gjenfinning av rettighetsdokumentasjon

8.1.2 Det som før var privat blir offentlig

Fram mot 2020 oppstod det gradvis en aksept for at det som før ble ansett som privat kan være av offentlig interesse. Samfunnsarkivet, som var operativt i 2017, klarte både å utnytte og påskynde denne utviklingen. Den første store saken som skaffet Samfunnsarkivaren en fremtredende plass i offentligheten var kampen om arkivering av e-post. Med Samfunnsarkivaren som ivrig forkjemper ble det besluttet at all e-post sendt og mottatt av offentlig ansatte på deres jobbadresse skulle regnes som en del av saksbehandlingen, og dermed være arkivverdig. Det ble uttrykt at privat e-post i utgangspunktet skulle sendes på fritiden, og at man da skulle benytte en personlig e-postadresse. Dette skapte stor debatt, og en storm av blogginnlegg og Facebookgrupper. Det faktum at det var umulig å dokumentere hvem som hadde fattet beslutningen om massevaksinering mot den såkalte svineinfluensaen i 2009, påvirket opinionens syn på hva som burde regnes som arkivverdig, etter hvert som alle de med senskader av vaksinen ble nektet erstatning på grunn av uklare ansvarsforhold. En annen viktig forutsetning var at sosiale medier, som var blitt allemannseie, gjorde at folk ble mer og mer vant til å dele private tanker og opplevelser med en stor gruppe mennesker. *Lov om avlevering til Samfunnsarkivet for offentlige virksomheter* ble vedtatt i 2018, og revidert i 2019. Revisjonen lovfestet krav om bevaring av sms og andre typer meldinger formidlet via utstyr som offentlige arbeidsgivere hadde finansiert.

8.1.3 *Private bedrifter blir underlagt samme krav til dokumentasjon som offentlig virksomhet*

I 2023 ble Lov om avlevering til Samfunnsarkivet for private virksomheter vedtatt. Også denne gangen fant det sted en omfattende offentlig debatt i forkant, og det måtte igjen en skandale til for å overbevise opinionen. Det hadde i flere år vært kjent at Botox, som helt fram til 2015 var hyppig brukt både mot rynker så vel som migrene og kroniske smerter, kunne spre seg fra den delen av kroppen der det ble sprøytet inn, til hjernen. Der forårsaker nervegiften botulinum til dels alvorlige nevrologiske skader, avhengig av hvor store doser botoxpasienten har fått sprøytet inn. Pasienter som hadde fått injeksjonen utført ved offentlige sykehus ble tilkjent store erstatninger, mens de som hadde fått behandling på private sykehus i mange tilfeller ikke vant fram på grunn av mangelfull dokumentasjon. Pasientenes åpenbare lidelser vakte stor harme, og den gjeldende oppfatningen ble at det er bedre å dokumentere for mye enn for lite. Det fremstod som totalt uforståelig at private virksomheter ikke var underlagt tilsyn med sin plikt til å dokumentere og bevare på samme måte som de offentlige.

8.1.4 *Digitaliseringen skyter fart*

Den andre saken som var med på å bygge opp Samfunnsarkivets rolle var vedtaket om Den store digitaliseringspakken. I 2016 ble det bevilget et tresifret millionbeløp til digitalisering av alt analogt materiale i alle offentlige arkiver tilbake til 1975. I 2020 ble ambisjonen hevet til å omfatte alt materiale tilbake til 1950, for å sikre det store flertall av befolkningen elektronisk tilgang til egen rettighetsdokumentasjon. Digitaliseringsarbeidet

skapte en rekke arbeidsplasser i forskjellige deler av landet, og bidro til å gi utsatte grupper, som innvandrere og uføretrygdede, en tilknytning til arbeidslivet. De fikk muligheten til å utføre en relativt enkel, men allikevel meningsfull jobb under kyndig veiledning fra erfarne arkivarer.

8.1.5 *Arkivlandskapet blir mindre*

Etter hvert som mer og mer materiale ble digitalisert og gjort tilgjengelig på nett, ble en rekke kommunale arkivinstitusjoner avviklet. I første omgang ble det analoge materialet bevart i regionale papirdepot etter at det hadde blitt digitalisert, men da autentisitetetsproblematikken ble løst i 2017 begynte man å makulere papirdokumentene. I 2020 var alle lokale arkivinstitusjoner avviklet, og bare de tre regionale papirdepotene i Trondheim, Bergen og Oslo var igjen. Disse hadde som oppgave å bevare og tilgjengeliggjøre materiale som ikke var digitalisert.

8.1.6 *Ingeniørene blir samfunnets helter*

Norges økonomi gikk gradvis fra å basere seg på olje og gass, til å hvile på grønn kraft og miljøvennlig teknologi generelt. Etter noen tiår i skygenes dal på slutten av det 20. og begynnelsen av det 21. århundre, ble ingeniørene samfunnets helter. Norge frembrakte flere banebrytende miljøteknologiske nyvinninger, og det hele kulminerte med Nobel-prisen som ble gitt til forskerteamet Østbye-Andresen-Nguyen fra Universitetet i Bergen i 2019.

En lite synlig side av samfunnets omfavnelser av nye helter, var svekkelsen av kulturaktørens status. Gradvis bredte det seg en oppfatning av kultur som et privat gode. Kulturaktiviteter

er hyggelige, men hører hjemme i fritiden. I mindre grad enn tidligere ble kultur sett på som noe staten hadde et ansvar for. Statens ansvar stoppet ved finansiering av de store, klassiske institusjonene og idretten. Dette ble gjenspeilet i en dreining i oppfatningen av hva som skulle være arkivinstitusjonenes oppgave. I økende grad mente man at den var begrenset til å sikre dokumentasjon knyttet til borgernes rettigheter, og at alt annet ble regnet som overflødig. I 2020 ble Samfunnsarkivet flyttet fra Kulturdepartementet til Justis- og rettighetsdepartementet.

8.1.7 Fred og internasjonal samhandling

Etter at turbulensen i kjølvannet av finanskrisen hadde lagt seg, og den nye WTO-avtalen ble inngått i Teheran i 2017, har det internasjonale samfunnet vært preget av fredelig samhandling. Det ble skapt et fruktbart klima for samarbeid om felles standarder, noe som har gjort det vesentlig enklere å utveksle arkivmateriale på tvers av landegrensene. På begynnelsen av 2020-tallet inngikk Norge avtaler med de fleste land i verden om utveksling av arkivmateriale. Disse avtalene var bygget over samme lest som de som ble inngått med de europeiske landene og USA i 2016.

Fra 2025 har mengden arkivert materiale vært så stort at det i prinsippet er mulig å bruke det til å overvåke enkeltindivider i detalj. Dette har ført til at kravene til sikkerhet rundt arkivsystemene har blitt kraftig styrket. Man frykter flere skandaler av den typen som den kjente hologramkunsteren Edvard Andresen opplevde da en uautorisert biografierøpet informasjon selv ikke hans nærmeste hadde kjennskap til, etter at en utro arkivtjener hadde solgt informasjon til forfatteren.

8.2 Ubehag: Overvåkningsfunn?

HIL-NYTT: intern informasjonsblogg for Høgskolen i Lillehammer

Er vi vårt ansvar bevisst?

En av mine aller dyktigste mastergradstudenter har nettopp begynt i sin første jobb ved Samfunnsarkivet. Da jeg nylig snakket med henne boblet hun over av entusiasme og idealisme. Jeg, derimot, fikk frysninger da jeg hørte hva hun hadde å fortelle. Har tiden løpt fra meg, eller dreier det seg om en gammel dames sunne skepsis? Jeg er jammen ikke sikker.

Samfunnsarkivet bevarer – for ikke å si vokter – ufattelige mengder informasjon. Som dere vet, så oppbevares så å si all dokumentasjon fra samtlige offentlige og private virksomheter i utallige servere i fjellhallene på Tynset. Det er ingen enkel sak å slippe inn forbi Samfunnsarkivets porter – verken i fysisk eller virtuell forstand. Det er kun de ansatte som slipper inn i bygningen, og naturligvis bare de ansatte som har tilgang til selve arkivsystemene. Men kan man gardere seg mot menneskelig svikt og feilbedømming, for ikke å tenke på utro tjenere? Det kan være enorme summer å tjene på å selge sensitiv informasjon til aktører som bedriver industrispionasje eller som er ute etter å sverte enkeltpersoner. Vi vet alle hvor naive og godtroende idealistiske 25-åringene kan være. Forbereder vi i tilstrekkelig grad våre studenter på det ansvaret det medfører å være arkivar?

SCENARIOENE PÅ TVERS

Vi flytter oss nå ut av det enkelte scenario, og vil se nærmere på viktige forskjeller mellom dem. Arkivenes rolle og betydning i samfunnet er ulik, og arkivfunksjonene løses på ulike måter.

9.1 Viktige arkivinstitusjoner

I *Historiefortellerne* er alle arkivinstitusjoner, både statlige og kommunale, slått sammen med biblioteksektorens institusjoner til en stor og synlig, offentlig kunnskapsaktør, Medusa. Medusa består av rene depotinstitusjoner og rene formidlings- og opplevelsesinstitusjoner. Det er særlig de siste som er synlige og kjente. Formidlingsinstitusjonene er delvis finansiert av brukerne og tilbyr tilgang til både elektronisk og analogt materiale.

I *Sin egen lykkes smed* består institusjonslandskapet av mange ulike konstellasjoner. Mangel på offentlige bevilgninger gjør at regionale arkivinstitusjoner søker samarbeid med andre typer institusjoner. Samarbeid med underholdningsaktører er det mest vanlige, men også samarbeid med utgangspunkt i juridiske problemstillinger

finnes. Nasjonalarkivet utarbeider kravspesifikasjoner for arkivsystemer, og har ansvar for å bevare dokumentasjon knyttet til skatt, helse, oppvekst og eiendom. På grunn av lite systematisk datafangst i arkivdanningsfasen kan også disse arkivene være mangelfulle, og private, internasjonale aktører tilbyr arkivtjenester til enkeltpersoner som vil betale for å få samlet og bevart dokumentasjon om seg selv.

I *Krev din rett* dominerer private aktører arkivlandskapet. I en globalisert verden tilbyr private selskaper arkivordninger som samler inn informasjon om kunder fra hele verden. I mangel av gode, interne arkivdanningssystemer og systematisk bevaring for ettertiden, tilbyr private arkivselskaper koordinert og samlet dokumentasjon for dem som betaler for det, både arkivskapere og privatpersoner.

Det er tilfeldig hvilke arkivsystemer kommunene velger og tilliten til de offentlige arkivene er lav etter flere skandaler. Arkivtilsynet er en markant medieaktør som driver ettersyn med kommunene, staten og de private arkivselskapene, men utover å

påpeke mangler og feil har Arkivtilsynet liten reell makt.

I *Samfunnsborgen* består arkivlandskapet i hovedsak av Samfunnsarkivet. Arkivskaperne avleverer direkte til Samfunnsarkivet i det øyeblikket noe regnes som arkivverdig. Samfunnsarkivet har en sterk rolle og er en viktig forutsetning for rettssystemet, men digitalisering gjør at sektoren som helhet har blitt mindre. Kommunale arkivinstitusjoner har blitt avvirket og det gjenstår kun tre regionale papirdepot som oppbevarer og tilgjengeliggjør ikke-digitalisert materiale.

9.2 Hvordan skjer arkivdanningen og hva bevarer?

I *Historiefortellerne* foregår dokumentfangsten i en langt på vei automatisert prosess. Det meste som skapes blir regnet som arkivverdig og bevart for ettertiden, både fra det offentlige og det private, da dette er minst arbeidskrevende. Bevaring blir sett på som viktig i samfunnet og datalagring oppleves som trygt og nødvendig. Noen velger likevel å bruke filtre som skiller ut privat materiale som ikke skal inngå i arkiv, og de fleste har klausuler om at personlig privatarkivmateriale ikke skal gjøres tilgjengelig før et visst antall år etter ens død.

I *Sin egen lykkes smed* har staten ansvar for bevaring av arkivmateriale knyttet til skatt, helse, oppvekst og eiendom, men dokumentasjonen på disse områdene kan likevel være mangelfull. På andre områder er arkivdanningen usystematisk og tilfeldig. Private aktører tilbyr mer omfattende arkivordninger og samler og bevarer mer enn helse og skatt for de som er villige til å betale for det.

I *Krev din rett* har kommunene ulike systemer

og mangelfulle rutiner for arkivdanning og bevaring. På samme måte som i *Sin egen lykkes smed* begrenser det offentlige ansvaret for arkivdanning og bevaring til uvalgte sektorer, men som følge av langt større kommunal selvstendighet er variasjonene i hva som bevares store også innen helse og oppvekst sektorene. I mangel av gode, interne arkivdanningssystemer og systematisk bevaring for ettertiden, tilbyr private internasjonale arkivselskaper koordinert og samlet dokumentasjon for de som betaler for det, både arkivskapere og privatpersoner. Ulikeheter i private løsninger for egen rettighetsdokumentasjon er en del av samfunnets sosiale ulikeheter.

I *Samfunnsborgen* bevares alt. Samfunnet etterspør kun rettighetsdokumentasjon fra arkivsektoren. Bevaring skjer av juridiske hensyn, men med visshet om at hva som ses på som relevant rettighetsinformasjon kan endres over tid, bevarer man alt. Dette er også mindre tidkrevende enn å skille rettighetsdokumentasjon fra annen type dokumentasjon. Lagringsplass ses ikke på som et problem.

9.3 Arkivenes omverden

I *Historiefortellerne* er Norge en kunnskapsnasjon, hvor petroleumssektoren i langt mindre grad dominerer som kilde til verdiskaping. IKT-baserte næringer har i stedet vokst fram som de viktigste kildene til verdiskaping og vekst. Norske softwarebedrifter gjør det godt og kunnskapsrik og effektiv norsk arbeidskraft gjør at også utenlandske IKT-bedrifter har utviklingsavdelinger i Norge. Verden for øvrig oppleves som rolig og trygg og Norge er fortsatt et relativt rikt land. Norges velstand har forsterket en etterspørsel

etter opplevelser av alle slag. Framgangsrike IKT-selskaper klarer å utnytte det kommersielle potensialet som ligger i å benytte arkivmateriale til digital underholdning.

I *Sin egen lykkes smed* er norsk økonomi preget av stillstand. Eldrebølgen har gjort at den offentlige økonomien er presset og arkivinstitusjonene er en av tapere i kampen om offentlige budsjettmidler. Kina og USAs rivalisering gjør at verden mangler et tydelig maktsentrum. EU ble oppløst i 2022 og Norge er på stadig søken etter stabile politiske og økonomiske samarbeidspartnere. Arkivsektoren er fragmentert, men dyktige arkivaktører samarbeider med andre sektorer for å være relevante, noen med kultursektorene, andre med ulike deler av næringslivet.

I *Krev din rett* er Norge preget av store regionale forskjeller. Økt globalisering og handel gjør at stadig flere ser utenfor Norges grenser når det gjelder utdanning og arbeid. Aldringen av befolkningen fører til pressede statsbudsjett og fokus på effektivisering i all tjenesteyting. Dette førte blant annet til kommunesammenslåing. De 90 nye, sammenslåtte kommunene har mer selvstyre, og er i stor grad frie til å velge egne løsninger. Mange velger å privatisere deler av velferdstilbudet og det er en gradvis aksept for private løsninger. Også bevaringen av rettighetsdokumentasjon varierer mellom kommunene, noe som skaper bekymring.

I *Samfunnsborgen* lever Norge av miljøvennlig energi og teknologi. Ingeniørene er samfunnets helter og kulturaktørene mister mye av sin status. Kultur blir sett på som et privat gode og ikke noe staten har ansvar for. Verden er preget av fred og internasjonal samhandling og i 2020 inngår Norge avtaler med de fleste land i verden om utveksling

av arkivmateriale. Den politiske og samfunnsmessige oppmerksomheten er lite opptatt av kulturelle spørsmål og arkivdanning og bevaring blir sett på som en nødvendig infrastruktur for rettighetsdokumentasjon. Utover å sikre rettighetsdokumentasjon har få kjennskap til hva arkivene kan tilby av kunnskap.

Figur 8 Scenarioene på tvers

	Historiefortellerne	Sin egen lykkes smed	Krev din rett	Samfunnsborgen
Viktige arkivinstitusjoner	Medusa, sammenslåing av arkiv og bibliotek	Ulike konstellasjoner, institusjonene søker samarbeid, private arkivselskap	Private aktører og Arkivtilsynet	Samfunnsarkivet
Hvordan skjer dokumentfangsten?	I hovedsak automatisk, men med noen filter	Automatisk knyttet til helse og skatt, forøvrig usystematisk	Ulike systemer i kommunene, private aktører samler inn og bevarer	Lav terskel for å regne noe som arkivverdig
Hva bevares?	Det meste, man kan også bevare privat arkivmateriale	Det offentlige har fokus på skatt og ligning, private aktører tilbyr mer	Helse, attester, karakterutskrifter o.l.	Rettighetsfokus, men «alt» bevares
Hva gjør arkivsektoren?	Stort fokus på formidling, svært synlig	Avhengig av samarbeid, fokus på formidling	Private aktører dominerer. Arkivtilsynet som vaktbikkje	Ivaretar alt som kan knyttes til borgernes rettigheter
Hva lever Norge av?	Software og IT-bedrifter	Norsk økonomi i stillstand	Store forskjeller mellom regionene	Grønn økonomi
Norge-Verden	Rolig og trygg verden, Norge gjør det godt.	Fragmentert verden, Norge i søken etter stabile samarbeidspartnere	Økt globalisering	Fred og internasjonal samhandling

Tidligere utgivelser av abm-skrift

- #1 Digitalisering av fotosamlinger
- #2 Reform 94 og museene
- #3 Befolkningens vurdering av folkebibliotekene
- #4 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2002
- #5 Vei i vellinga. Håndbok i dokumentasjon av museumsobjekter
- #6 Sømløs biblioteklov for sømløse bibliotek tjenester
- #7 Museumsarkitektur. En studie av nyere norske museumsbygg
- #8 Sømløs kunnskap. Om bruk av emnekart
- #9 Det handler om læring
- #10 Tegnspråk som offisielt språk
- #11 Statistikk for bibliotek og museum 2003
- #12 Museer og den flerkulturelle virkeligheten
- #13 ABM-institusjonene i Norden. Kompetanseoppbygging for et multikulturelt normalsamfunn
- #14 Biblioteket. Det normale rommet i fengselet
- #15 Konsolidering av museer – råd og vink
- #16 Kommunesammenslåing og arkivspørsmål
- #17 Norsk-engelsk ordliste med bibliotek-termer
- #18 Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid
- #19 Min stemme – vår historie. Dokumentasjon av nyere norsk innvandring
- #20 Bibliotekene i 2020. Rapport fra en scenariobasert strategiprosess
- #21 Nye muligheter i nye landskap. Arkivorganisering i Nederland og Sverige.
- #22 Bibliotekene og det flerkulturelle Norge
- #23 Statistikk for bibliotek og museum
- #24 Danser med ulver. Bibliotekene, utgiverne og de elektroniske kunnskapskildene
- #25 Arkivene, bibliotekene, museene og de nasjonale minoritetene
- #26 Brudd
- #27 Rom for lek og læring. Bibliotektilbudet til barn og ungdom
- #28 Arkiv, demokrati og rettferd
- #29 ICOMs museumsetiske regelverk
- #30 Bibliotekreform 2014. Del 1: Strategier og tiltak
- #31 Bibliotekreform 2014. Del 2: Norgesbiblioteket – nettverk for kunnskap og kultur
- #32 Kulturarven til alle
- #33 Biblioteket Østfold. Nye veier for samarbeid
- #34 Ut av mørkerommet. Forvaltning av kulturhistorisk fotografi i Norge
- #35 Arkivdepoter – kartlegging av kompetansebehov
- #36 Statistikk for bibliotek og museum 2005
- #37 Barn og unges meninger om museum
- #38 Museene i 2025. Ulike scenarier utarbeidet for ABM-utvikling av ECON analyse
- #39 Lykketreff. Om de gode møtene i Den kulturelle skolesekken
- #40 Til kildene! Kartlegging av lokale og regionale arkiver
- #41 Statistikk for bibliotek og museum 2006
- #42 Bibliotekreform 2014. Oppsummering av høringsuttalelser
- #43 Minnehåndtering. Metode for digital langtidslagring i kommunal sektor
- #44 Standard for fotokatalogisering
- #45 På rett hylle med åndsverkløven. En veiledning i opphavsrett for arkiv, bibliotek og museum
- #46 Hvem er de og hvor går de? Om brukradferd i norske storbybibliotek.
- #47 Les for meg, pliiis! Om barn, litteratur og språk
- #48 Standard for gjenstands-katalogisering
- #49 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2007
- #50 På nett? Tilgjengelighet og web i abm-sektoren
- #51 Viktig og vakkert. Utvalgsriterier for fotografi
- #52 Forsikring av museums virksomhet. Av Niels Georg Beer Holm
- #53 Katalogdata. Juridiske problemstillinger knyttet til eierskap og produksjon. Av Vebjørn Søndersrød
- #54 Se på – ta på – hør på. Om tilgjengelighet og formidling. Erfaringer fra Bergen byarkiv.
- #55 Digitalisering av fotosamlinger. Av Hege Oulie
- #56 Kompetanseutvikling i bibliotek. Rammer og prioriteringer
- #57 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2008
- #58 Innkjøpsordningene – en sterk kulturpolitikk
- #59 Vel bevart? Tilstandsvurdering av museumssamlinger
- #60 Fragmentering eller fellesløsning? Organisering av norsk bibliografisk produksjon
- #61 Museumsbesøk. Mer enn en fridag
- #62 Jo flere kokkar, jo betre søl. Medverknad i arkiv, bibliotek og museum. Av Åshild Andrea Brekke
- #63 Indikatorer for norske universitets- og høyskolebibliotek
- #64 Indikatorer for norske folkebibliotek
- #65 Arkivdokumentene forteller. To kommuner – to typer minoritetspolitikk. Av Kaisa Johanna Maliniemi
- #66 Åpen og samordnet tilgang til kulturarven. Anbefalinger for en velykket tilstedeværelse i den digitale kulturelle verden.
- #67 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2009
- #68 Rett til innsyn. Bruk av arkiv.

Skriftserien fås gratis ved henvendelse til ABM-utvikling så langt opplaget rekker. Den er også tilgjengelig på www.abm-utvikling.no.

Avsender: Norsk kulturråd: Postboks 8052 Dep, 0031 Oslo

B

NORGE P.P. PORTO BETALT

ISBN 978-82-8105-093-8